

Ritva Kankare

Vertaisohjaajan tehtävät päihde - ja mielenterveyskuntoutujien asumisyksikössä

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Toimintaterapeutti YAMK

Kuntoutuksen tutkinto-ohjelma

Opinnäytetyö

7.5.2015

Tekijä Otsikko Sivumäärä Aika	Ritva Kankare Vertaisohjaajan tehtävät päihde –ja mielenterveyskuntoutujien asumisyksikössä 42 sivua + 10 liitettä 7.5.2015
Tutkinto	Toimintaterapeutti YAMK
Koulutusohjelma	Kuntoutuksen tutkinto-ohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	
Ohjaajat	Yliopettaja, FT Elisa Mäkinen Yliopettaja, FT Pekka Paalasmaa
<p>Tutkimuksellisen kehittämistyön tarkoituksena oli kehittää asumispalveluyksikön vertaisohjaajatoimintaa. Tavoitteena oli vahvistaa asukkaiden osallisuutta oman asuinyhteisön jäsenenä. Kehittämistyön tarve oli asukas- ja työelämälähtöinen ja se toteutettiin päihde- ja mielenterveyskuntoutujien asumispalveluyksikössä Vantaalla. Kehittämistehtävänä oli selvittää mitkä ovat vertaisohjaajan tehtävät asukkaan, kehittäjäryhmän ja kokeilussa mukana olleiden näkökulmasta.</p> <p>Kehittämistyö toteutettiin toimintatutkimuksen logiikkaa hyödyntäen. Aineiston keruu toteutettiin kolmessa vaiheessa: asukkaiden yksilöllisillä teemahaastatteluilla, kehittäjäryhmän ryhmäkeskusteluina sekä kokeiluun osallistuneiden ryhmähaastatteluna. Kehittämistyön aineisto analysoitiin sisällön analyysimenetelmällä. Tuloksena syntyi kuvaus vertaisohjaajan tehtävistä.</p> <p>Vertaisohjaajan tehtäviksi muodostui päihdeettömyyden tukeminen, osallistujien ja osallistumisen aktivointi sekä tilasta vastaaminen. Vertaisohjaaja varautuu riskeihin, huomioi muut asukkaat, opastaa ja auttaa tilanteen mukaan. Hän huolehtii päihdeettömän asukastilan siisteydestä ja turvallisuudesta sekä valvoo ja ylläpitää järjestystä.</p> <p>Vertaisohjaajan tehtävät voidaan nähdä kuntoutumisen välineenä. Tehtävät mahdollistavat asukkaalle yhteisöllisen osallisuuden areenan ,jossa voi vahvistaa omia sosiaalisia vuorovaikutustaitoja, vaikuttaa yhteisiin asioihin ja hyödyntää aiempia kokemuksia itsensä ja yhteisön hyväksi.</p>	
Avainsanat	osallisuus, vertaistuki, vertaisohjaaja, vertaistoiminta

Author Title Number of Pages Date	Ritva Kankare Tasks of Peer Counselor in Substance Abuse and Mental Health Rehabilitation Housing Service 42 pages + 10 appendices Spring 2015
Degree	Master of Health Care
Degree Programme	Rehabilitation
Specialisation option	
Instructors	Elisa Mäkinen, Principal Lecturer, PhD Pekka Paalasmaa, Principal Lecturer, PhD
<p>The purpose of this Master thesis was to develop the peer guidance activity in housing service unit. The aim was to strengthen the residents' participation as a member of their own residential community. The need for the study was residents -and workplace-oriented, and it was conducted in substance abuse and mental health rehabilitation housing service unit in Vantaa. The aim of this study was to find out what are the tasks of peer from perspective of residents, the developer group and the persons involved in the experiment.</p> <p>The study was carried out using action research logic. Data collection was carried out in three phases: theme interviews with individual residents, group discussions with developer group as well as group interview with the participants in the experiment. The data was analyzed by content analysis. The result was a description of the peer tasks which were supporting intoxicant-free life, activation of the participants and participation as well as being in charge of resident space. Peer counselor prepares for risks, takes other residents into account, guides and helps when the need arises. He / She is responsible for the cleanliness and safety of intoxicant-free resident space, as well as supervises and maintains order.</p> <p>Peer tasks can be seen as a tool for rehabilitation. The tasks give the residents an arena of communal inclusion in which it is possible to strengthen their social interaction skills, influence the common affairs and to utilize previous experiences for personal and community benefit.</p>	
Keywords	participation, peer support, peer counselor, peer guidance activity

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Asukkaiden osallisuuden vahvistaminen	3
3	Vertaistoiminta asukkaan osallisuuden vahvistajana	6
4	Toimintaympäristön kuvaus	10
5	Kehittämistyön tavoite, tarkoitus ja täsmennetyt tehtävät	12
6	Menetelmälliset ratkaisut	13
6.1	Toimintatutkimus lähestymisstrategiana	13
6.2	Kehittämistyön etenemä	17
6.3	Haastateltavien valinta ja kehittäjäryhmän muodostaminen	19
6.4	Aineiston keruu	20
6.4.1	Asukashaastattelut	20
6.4.2	Kehittäjäryhmä tiedontuottajana	21
6.4.3	Kokeiluihin osallistuneiden asukkaiden haastattelu	22
6.5	Aineiston analysointi	23
7	Kehittämistyön tulokset	26
7.1	Vertaisohjaajan tehtävät asukasnäkökulmasta	26
7.2	Vertaisohjaajan tehtävät kehittäjäryhmän näkökulmasta	27
7.3	Vertaisohjaaja-kokeilun tuottamat tehtävät	27
8	Tuotos	29
9	Pohdinta	31
	Lähteet	38
	Liitteet	
Liite 1.	Tutkimushenkilötiedote kehittäjäryhmään tulevalle	
Liite 2.	Tutkimushenkilötiedote haastatteluun tulevalle	
Liite 3.	Suostumusasiakirja	
Liite 4.	Teemahaastattelurunko	
Liite 5.	Esimerkki sisällönanalyysistä	
Liite 6.	Esimerkki sisällönanalyysistä	

- Liite 7. Esimerkki sisällönanalyysistä
- Liite 8. Esimerkki sisällönanalyysistä
- Liite 9. Esimerkki sisällönanalyysistä
- Liite 10. Esimerkki sisällönanalyysistä

1 Johdanto

Jo vuoden 2002 kuntoutusselonteossa todetaan, että vakavan sosiaalisen syrjäytymisen uhka on alettu vähitellen katsoa yhdeksi kuntoutuksen perusteeksi. Kuntoutuksen yhtenä tavoitteena on siten estää sosiaalista syrjäytymistä ja siten vahvistaa sosiaalista osallisuutta. Yhteiskuntapoliittisesti on tärkeää huolehtia siitä, että yhteiskunnan perusrakenteet tukevat kansalaisen osallisuutta, mikä estää syrjäytymisriskien syntymistä. Rakenteellisten toimenpiteiden lisäksi tarvitaan konkreettisia toimenpiteitä niiden ihmisten hyväksi, jotka ovat jo joutuneet syrjäytymisen kierteeseen ja joista osa on moniongelmaisia ja kuuluu syrjäytymisen syvään ytimeen. (Järvikoski - Härkäpää 2011: 150.)

Suomalaisessa yhteiskunnassa on tapahtunut 1990-luvun jälkeen merkittäviä yhteiskunnallisia muutoksia, muun muassa julkisen sektorin ostopalvelujen lisääntyminen ja järjestösektorin roolin muutos palvelujen tuottajana. Samanaikaisesti tuodaan esiin ihmisen subjektiutta oman elämänsä asiantuntijana. Ihmisten ongelmat ovat muuttuneet entistä henkisemmiksi aineellisen puutteen sijasta sekä identiteettikysymykset ovat myös osaltaan lisänneet kiinnostusta vertaistoimintaan.

Vertaistoiminnan käsite on tullut Suomeen 1990-luvun puolivälissä. Tämä tuen ja auttamisen muoto pohjautuu ihmisten yhteisiin kokemuksiin koetuista asioista. Vertaistoiminta perustuu kokemuksellisuuteen, asiantuntijuuteen ja vuorovaikutukseen. Arvoina ovat tasa- arvoisuus ja toisen ihmisen kunnioitus. Osallistuminen edellyttää omaa oivalusta, aktiivista valintaa ja usein toivetta oman hyvinvoinnin lisääntymisestä. (Laatikainen 2010: 11-12.)

Vertaistoiminnalla tunnustetaan olevan yhteiskunnallista merkitystä, etenkin vaikeissa elämänvaiheissa. Sen muodot voivat olla linkkejä sekä virallisen auttamisen että läheisten tuen suuntaan. Vertaistoiminta voidaan nähdä osana sosiaali- ja terveystalouden ketjuja ja samalla sillä voi olla itsenäinen yhteiskuntaa uudistava ja kansalaisaktiivisuutta ilmentävä merkitys. Aihe on siis varsin ajankohtainen etenkin nykyisessä yhteiskunnallisessa tilanteessa, jossa sosiaali- ja terveystalouden järjestelmäkin on voimakkaassa muutoksessa.

Sosiaali - ja terveysministeriön Mieli 2009- ohjelmassa esitetään muun muassa päihitteettömyyden edistämiseksi käytettäväksi yhteisöllisyyttä ja osallisuuden lisäämistä yhteiskunnassa eri yhteisöissä. Järjestöt ja yhdistykset nähdäänkin merkityksellisinä

osallisuuden ja yhteisöllisyyden edistäjinä, sillä ne tarjoavat vertaistukea ja osallisuutta vahvistavia toiminnan mahdollisuuksia syrjäytymisvaarassa oleville ihmisille. Ohjelmassa todetaan, että kokemusasiantuntijoiden ja vertaistoimijoiden osallisuutta tulee lisätä ja heidän asiantuntemustaan tulee hyödyntää mielenterveys- ja päihdekuntoutujien asumispalveluissa entistä enemmän. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009.)

Tässä tutkimuksellisessa kehittämistyössä hyödynnetään päihde - ja mielenterveyskuntoutujien kokemusasiantuntijuutta oman asuinyhteisön vertaistoimintaa kehitettäessä. Kehittämistyön toimintaympäristönä on Vantaan Päihdepalvelujen kuntouttaviin asumispalveluihin kuuluva, keväällä 2013 valmistunut asumisyksikkö, joka on luonteeltaan asunto ensin - periaatteella toimiva kokonaisuus. Asumisyksikkö tarjoaa kodin yli kolmellekymmenelle vantaalaiselle sekä palveluohjausta että tukea asumiseen. Ensimmäisen toimintavuotensa aikana kehittämisen tarve on kohdentunut asukkaiden osallisuuden vahvistamiseen, yhteisten toimintatapojen luomiseen, luottamuksen rakentamiseen ja vertaistoiminnan kehittämiseen. Asumisyksikössä vertaistoiminnan kehittäminen on jo käynnistynyt asukas- ja talokokouskäytäntöjen myötä. Keväällä 2014 osallistuttiin Aktiivisen asumisen hankkeen ”yhteisövalmennukseen” Helsingin Diakonissaoppilaitoksessa asukkaiden ja työntekijän toimesta.

Kehittämistyön tarkoituksena on kehittää asumisyksikön vertaisohjaajatoimintaa. Tavoitteena on vahvistaa asukkaiden osallisuutta oman asuinyhteisön jäsenenä. Kehittämistyö tuottaa kuvauksen vertaisohjaajan keskeisistä tehtävistä kuntouttavassa asumisyksikössä. Tässä työssä kuntoutujalla tarkoitetaan asukasta.

2 Aukkaiden osallisuuden vahvistaminen

Osallisuus on käsitteenä monimuotoinen. Se voidaan nähdä syrjäytymisen vastavoimana ja toisaalta sitä voidaan kuvata omakohtaisena sitoutumisena ja vaikuttamisena asioiden kulkuun. Osallisuus on kuulumista johonkin ja tapa edistää yhteisöllisyyttä.

Tässä kehittämistyössä kuvataan ensin osallisuuden ilmiötä kansalaisuuden ja yhteisön jäsenyyden näkökulmasta. Toiseksi havainnollistetaan aiemman tutkimuksen avulla osallisuutta tukevia ja vahvistavia tekijöitä sekä kolmanneksi tarkastellaan asukkaan osallisuutta palvelunkäyttäjän näkökulmasta ja osallisuuden toteutumisen tapoja.

Elina Nivala (2008) jäsentää osallisuuden käsitettä erityisesti kansalaisen osallisuuden ja yhteisön jäsenyyden näkökulmasta. Hän määrittää osallisuuden annetun, osallistuvan ja koetun yhteisön jäsenyyden kautta. *Annettu jäsenyys* on yhtäältä kuulumista yhteisöön eli oikeutta yhteisön jäsenyyteen. Toisaalta se on oikeutta osuuteen yhteisön hyvästä eli kaikesta siitä positiivisesta, mitä yhteisöllä on jäsenilleen tarjottavana, esimerkiksi turvallisuutta, mielekkäitä toiminnan mahdollisuuksia tai yhteistyön kautta rakentuvaa hyvinvointia. Lisäksi se liittyy niihin velvollisuuksiin, joita yhteisön jäsenyys edellyttää. *Osallistuva jäsenyys* avaa yhteisön jäsenelle mahdollisuuksia toimia yhteisössä, olla mukana sen sosiaalisessa kanssakäymisessä ja vaikuttaa yhteisön asioihin. *Kokemuksellinen jäsenyys* yhteisössä toteutuu yksilön kokemuksen pohjalta eli siitä kun hän kokee kuuluvansa yhteisöön. Jäsenyyden määrittelee yksilön subjektiivinen kokemus eikä sen kriteereitä voida asettaa tai arvioida ulkopuolelta käsin. (Nivala 2008: 124 -143.)

Osallisuutta voidaan siten tarkastella suhteena kolmen ulottuvuuden avulla siten, että ihminen on osallinen yhteisössä kun hän on osa yhteisöä (kuuluu johonkin), toimii osana yhteisöä ja kokee olevansa osa yhteisöä (tuntee kuuluvansa). Osallisuus voi siten toteutua hyvinkin erilaisissa ja kokoisissa yhteisöissä jos ne vain mahdollistavat kuulumisen sekä kuulumisen tunteen kehittymisen että osallistumisen yhteisön elämään jossain merkityksessä. Ihmisen osallisuus vaihtelee eri yhteisöissä, se voi olla hyvinkin vahvaa tai toisaalta lähes olematonta. (Nivala - Ryynänen 2013: 26-27.)

Osallisuuden toteutumiseksi tarvitaan kaikkea kolmea: kuulumista, osallistumista ja tunnetta kuulumisesta. Tarvitaan yhteisöjä, joissa on mahdollista tulla nähdyksi, kuuluksi ja tunnustetuksi omana itsenään, ainutkertaisena ihmisenä ja arvokkaana osana yhteisöä. Osallisuuden toteutuminen edellyttää yhteisön jäseniltä yhdessä toimimiseen

olemassa olevia vaikuttamisen mahdollisuuksia. Toimintaan osallistuminen ja vaikutusvaltaisena yhteisön jäsenenä oleminen tuo vastuuta yhteisöstä. Osallisuus edellyttää vastuun kantamista ja sitoutumista toimintaan yhteisten asioiden parantamiseksi.

(Nivala - Ryyänen 2013: 27-28.) Osallisuus on kuulumista johonkin, se ei ole yksilön ominaisuus eikä yksilön toimintaa. Osallisuuden voidaan katsoa toteutuvaksi ihmisen ja yhteisön suhteessa, jota tarkastellaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. (Nivala - Ryyänen 2013: 26.)

Valokiven (2008) tutkimuksessa osoitettiin, että osalla asiakkaista löytyy potentiaalia neuvottelevaan ja sopimukselliseen kumppanuuteen palveluiden piirissä tietyin ehdoin, joita olivat asiakkaan ja palvelujärjestelmän dialogisuus, hyvä vuorovaikutus ja molemminpuolinen kuuleminen. Sen sijaan hiljainen ja toisaalta hyvin äänekkäs toimintatapa johtavat heikkoon osallisuuteen ja kansalaisuuden toteutumiseen. Tutkimuksessa nousi esille myös rinnakkaisuuden osallisuuden näkökulma, jossa asiakas ja asiantuntija saattoivat solmia kumppanuussuhteen, joka mahdollisti asiakkaan elämäntilanteen tarkastelun yhdessä ja rinnakkain. (Valokivi 2008: 77-80.)

Osallistuminen perustuu dialogiin. Osallistava toiminta etenee osallistujien omilla ehdoilla ja heidän itsensä asettamaan suuntaan. Dialogisuudessa on kyse rinnakkaisuudesta, jossa asioita lähestytään vastavuoroisen ihmettelyn kautta luottaen siihen että vuorovaikutus tuottaa ratkaisun, jonka kaikki voivat hyväksyä. Kenelläkään ei ole etuoikeutettua valtaa ratkaista asioita toisten puolesta. (Toikko - Rantanen 2009: 89 -90.)

Osallisuus nähdään suomen kielessä osallistumista laajempänä ja vahvempaa oma-kohtaista sitoutumista edellyttävänä käsitteenä. Sosiaali- ja terveydenhuollossa asiakkaiden osallisuutta tutkinut Sirviö tarkoittaa osallisuudella kiinnittymistä yhteiskuntaan, kokemusta jäsenyydestä sekä mahdollisuutta osallistua, toimia ja vaikuttaa yhteisössä ja yhteiskunnassa. Se merkitsee vaikuttamista asioiden kulkuun ja vastuun ottamista myös toiminnan seurauksista. (Sirviö 2010: 131.)

Laitilan (2010) mukaan asiakkaan osallisuutta voidaan tukea asiakaslähtöisillä rakenteilla ja toiminnalla, jossa huomio tulee kiinnittää riittävään resurssointiin, asiakaslähtöisen toiminnan mahdollistavaan johtamiskulttuuriin ja työntekijöiden asenteisiin. Tutkimustulosten mukaan työntekijöiden asenteilla on merkitystä asiakkaiden osallisuuden toteutumiselle. Tämä tarjoaa sosiaali- ja terveydenhuollon koulutukselle kehittämissaasteen, jossa voidaan vaikuttaa työntekijöiden tiedollisiin, taidollisiin ja asenteellisiin valmiuksiin. (Laitila 2010: 185.) Osallisuuden vahvistamisessa on kyse luottamuksen

rakentamisesta. (Vantaan kaupungin osallisuus malli : 7) Voidakseen olla osallisina asiakkaille tulee tarjota tietoa selkeässä ja ymmärrettävässä muodossa erilaisista vaihtoehdoista ja oikeuksista. (Laitila 2010: 186.) Osallisuuden toteutumisen tapoja on todettu olevan mm. järjestötoimintaan osallistuminen, vertaistuki, yhteisöhoito sekä ryhmämuotoiset toiminnot. Asiakkaat ilmaisivat oman kokemuksensa hyödyntämisen mahdollisuuden toteutuvan juuri vertaisryhmissä, tukihenkilöinä sekä sähköisen mediassa. (Laitila 2010: 150.)

Kaisa Kasevan (2011) toimittamassa kirjallisuuskatsauksessa tarkasteltiin sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaan aseman näyttäytymistä kotimaisten ja ulkomaisten tutkimusten valossa ja miten asiakkaan asemaa voidaan vahvistaa. Tarkastelussa oli asiakkaan toimimisen mahdollisuudet sosiaali- ja terveydenhuollon kehittäjänä. Tutkimustulokset osoittavat voimaantumisen ja itsemääräämisen olevan merkittäviä asioita asiakkaan aseman muutoksessa. Palvelunkäyttäjien itsemääräämisen ja osallistumisen katsottiin olevan sidoksissa tiedon saantiin ja sen onnistuneeseen prosessointiin, kokemuksen yksilöllisestä kohtelusta ja omista vaikutusmahdollisuuksista. Selvisi myös, että asiakkaat voivat kehittää sosiaali- ja terveydenhuoltoa kokemusasiantuntijoina, muodostamalla keskinäisiä käyttäjätiimejä sekä järjestäytyneen toiminnan avulla. Puutteita havaittiin kuitenkin asiakkaiden vaikutusmahdollisuuksissa. (Kaseva 2011: 31,37.)

Laitilan tutkimuksen (2010) mukaan merkittävä tekijä palvelujen käyttäjien osallisuuden mielenterveys - ja päihdetyössä liittyy itse asiakkaisiin, heidän omiin kykyihinsä ja motivaatioonsa olla osallisina. Asiakkaat ja työntekijät toivat esille käsityksiään siitä, etteivät kaikki kykene tai halua olla osallisia. Asiakkaiden valmiudet olla osallisena ovat erilaisia, joten tarvetta on erilaisille osallisuuden mahdollisuuksille ja muodoille. (Laitila 2010: 110.) Särkelä (2009) esittää erilaisuuden huomioimisen näkökulman tutkimuksessaan, jossa yhteiskunnan tehtävänä on varmistaa, että kaikilla sen jäsenillä on mahdollisuus osallistua omaa elämäänsä, lähiyhteisöään koskevaan ja laajempaan yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Hänen mukaansa erityisryhmät ja erilaisuus tulisi nähdä mahdollisuutena, joihin panostamalla saataisiin lisää rikkautta, toimijoita ja hyvinvointia yhteiskuntaan. (Särkelä 2009: 64.)

Ahmaoja (2006) käsittelee tutkimuksessaan *Osallisena elämässä* päihteidenkäyttäjien osallisuutta yhteisökuntoutuksen näkökulmasta. Yhteisökuntoutuksessa lähdetään siitä, että päihteidenkäyttäjällä on oikeus ja velvollisuus osallistua itseään koskevaan päätöksen tekoon sekä oman päihdekuntoutuksen suunnitteluun. Tärkeimpänä tavoit-

pulmineen. Vertaisryhmässä voi löytää uutta toivoa, kun kuulee, miten toiset ovat elämäntilanteessaan selvinneet. (Vilen - Leppämäki – Ekström 2008: 202-204.)

Vertaistoiminnan käsitteiden kirjo on laaja ja toteutumisen muodot moninaisia. Vertaisuus, vertaistoiminta, vertaisohjaaja, vertaistuki, vertaisryhmä, vertaistukiryhmä ja vertaistukisuhde sekoittuvat usein puheessa. Eri tavoin painottuneet käsitykset luovat siten myös toiminnalle lähtökohtaisesti erilaiset tarkastelukulmat. Vertaisuuden käsite on tiedostettu jo aikoja sitten etenkin terapia- ja hoitotyössä erityisesti järjestö – ja vapaaehtoistoiminnassa sitä on käytetty jo pitkään. Tärkeintä on juuri vertaisuus, mahdollisuus käydä vuoropuhelua saman kokemusmaailman jakavan ihmisen kanssa. Merkityksellisiä tekijöitä ovat vastavuoroisuus ja vuorovaikutus; mahdollisuus peilata omia tuntemuksiaan ja ajatuksiaan, niitä jakaen ja palautetta saaden.

Vertaistoiminta perustuu ihmisten väliseen vuorovaikutukseen ja jokainen vuorovaikutustilanne on aina ainutkertainen. Toimiva vuorovaikutus muodostuu aidosta läsnäolosta, toisten ihmisten arvostamisesta, avoimuudesta ja kuuntelemisesta. Ihminen tarvitsee toista ihmistä tullakseen omaksi itsekseen. (Laatikainen - Holm 2010: 52.)

Vertaistoiminnassa ihminen löytää ja tunnistaa omat voimavaransa, ottaa vastuuta omasta elämästään ohjaten sitä haluamaansa suuntaan. Tuen avulla yksilöllä on mahdollisuus olla oman elämänsä asiantuntijana matkalla prosessissa, jossa hänen osansa muuttuu avunsaajasta aktiiviseksi toimijaksi. (Laatikainen 2010: 13.) Vertaistoiminta tarjoaa mahdollisuuden kasvuun sekä arjen osalta uuden ja hyödyllisen oppimisen. Muutostilanteessa tai uuden identiteetin rakentuessa vertaisten tuesta voi saada apua. Tuen avulla on helpompi selviytyä muutoksesta ja siihen liittyvästä stressistä. (Kuuskoski 2003: 31.)

Vertaistuessa auttamisella, toisten tukemisella ja tuen saamisella on keskeinen merkitys. Hyvärin (2005 :215) määrittelyn mukaan ”*Vertaistukiryhmällä ymmärretään toisten auttamiseen ja tukemiseen tähtääviä vastavuoroisia suhteita, joissa kriittisiä ja kriisiin johtaneita elämäntilanteita käsitellään yhdessä*”. Tällaisissa konteksteissa voi syntyä pysyvää yhteisöllisyyttä ja kestäviä ystävyysuhteita. Vertaisuhteessa toisen kokemusmaailma avautuu oman kokemuksen kautta. Toiminnan tasolla se tarkoittaa oman kokemuksen antamista toisen käyttöön. (Hyväri 2005: 214-219.)

Oman kokemuksen hyödyntäminen toisten tukena voi edistää myös omaa kuntoutumista. Kuntouttava vaikutus toimii molempiin suuntiin ja vertaisohjaaja voi toimia kun-

toutumisen matkalla olevan ihmisen mallina. Kuntoutujien kokemukset tarjoavat henkilökunnalle uusia näkökulmia ja välineitä asiakkaiden kohtaamiseen ja työn kehittämiseen. Kokemusasiantuntijuuden hyödyntäminen tulisikin nähdä lisäarvona kuntoutuksessa. (Koskisuus 2004: 176.)

Kaikki elämänkriisit eivät vaadi ammattiosaamista, pikemminkin olisi tarkasteltava ihmisten tavallisia mahdollisuuksia auttaa toisiaan. Kyse ei ole ammatillisten resurssien säästämisestä vaan toisenlaisen identiteetin rakentamisen mahdollisuudesta, ihmisen osallistumisesta jonkin tehtävän toteuttamiseen tai elämän juonta rakentavan haasteen löytämiseen. (Nylund 2005: 299.) Vertaistuki voidaan ajatella osana vakiintuneita, virallisia ja julkisia palvelujärjestelmiä. Sillä on erityinen paikkansa, keskustelua ja kysymyksiä herättävä toiminnallinen ja ideologinen rooli. (Nylund 2005: 214-215.) Vertaistyöskentelyssä keskustelukumppanina on jonkin ominaisuuden, esimerkiksi koulutuksen, organisaatioaseman, kokemuksen, elämäntilanteen perusteella vertainen; joko yksilönä tai ryhmänä. Työskentely voi tapahtua ryhmän sisällä tai ryhmien välillä. Se voi olla sisäistä, ulkoista, kahdenkeskistä tai monenkeskistä eli useamman organisaation välistä yhteistyötä. Vertaisuus voi perustua ammatillisuuteen tai ei-ammattillisuuteen. Vertaismenetelmiä voidaan siten hyödyntää oivallisesti tilanteissa joissa osallisten ääni halutaan kuuluviin ja esille. (Seppänen - Järvelä 2005: 13.) Vapaaehtois- ja vertaistoiminnan laajeneminen mahdollistaa uusien ammattiryhmien ja – nimikkeiden kehittämisen kuten vertaisohjaaja (Nylund 2005: 19).

Landgrén ja Leinonen (2013) esittävät, että tärkeinä yhteisinä peruseriaatteina vertaisohjaajatoiminnalle ovat juuri osallisuuden toteuttaminen, vastuun antaminen ja työntekijöiden aktiivinen rooli. Toiminnassa tulee olla motivaatiota ja itseluottamusta tukevia tekijöitä. Työntekijöiltä edellytetään tietyllä tavoin aktiivista roolia, esimerkin näyttöä työn tekemiseen sekä kannustusta, tukea ja ohjausta. Työntekijöiden rooli palautteen antajina koettiin tärkeänä. (Landgrén – Leinonen 2013: 37.)

Useat tutkimukset ja käytännön kokemukset osoittavat, että kansalaisten osallisuus ja osallistuminen kansalaistoimintaan lisäävät ihmisten tietoisuutta ja innostavat heitä vaatimaan oikeuksiaan sekä muuttamaan vallitsevia käytäntöjä (Nylund 2005: 19). Vertaistoiminnan kehittäminen tulisi olla kiinteä osa kansalaislähtöisten palveluiden rakentamista. Käytännössä tämä edellyttäisi julkisen ja kolmannen sektorin toiminnan vahvistamista sekä laajan kumppanuusverkoston rakentamista myös muiden paikallis-toimijoiden kanssa. (Nylund 2005: 23.) Vertaistuki voi osaltaan vähentää merkittävästi-

kin julkisten palveluiden käyttöä. Mikkosen (2009) tutkimuksessa on ennakoitavissa, että nykyistä parempi yhteistyö toimijoiden kesken saattaisi vähentää sitä entisestään. Tutkimus osoittaa vertaistuen merkityksellisyyden sairastuneen sosiaalisen turvallisuuden, terveydenhoidon sekä yleisen hyvinvoinnin lähteenä, vaikka sitä toiminnallisesti verrattaisiin julkisiin tuki - ja palvelujärjestelmiin. Vertaistuen asemoiminen tuki - ja palvelujärjestelmän joukkoon on haasteellinen kehittämistehtävä. Toiminnan omaehtoisuuden ja moninaisuuden vuoksi on tarpeen olla tilaa vaihteleville vertaistuen toteuttamismuodoille. (Mikkonen 2009: 187-188.)

Vertaisuus pitää sisällään jotain yhteistä ja jaettua. Sitä voidaan kuvata vahvana voimana ihmisten keskinäisessä kanssakäymisessä, jolloin siihen on suhtauduttava arvostaen ja vastuullisesti. Vertaisuus saa muotonsa siitä ilmiöstä, jonka suhteen vertaisia ollaan. Vertaisuus vapaaehtoisen auttamisen lähtökohtana voidaan nähdä piirteenä joka kannustaa auttamisen alkuun. Se, miten hyvin toimija auttajana kehittyi, nivoutuu mahdollisuuksien, tahdon ja kokemuksen edelleen jalostamisessa toisten ihmisten sekä uuden tiedon ja kokemusten pohjalta. Kun vertaisuudesta saadaan esille sen paras anti, mahdollistuu auttamissuhde, jossa hierarkia auttajan ja autettavan välillä on matala. Toimijan tulee saada vertaisuuden tai vapaaehtoisen auttamisesta riittävästi vastinetta, jotta kiinnostus säilyy. Toiminnan on oltava siten yhteensopivaa toimijoiden kanssa. (Hokkanen 2014: 205-207.)

Elämän monimutkaistuessa ja epävarmuuden lisääntyessä vertaistoiminnan tarve ja kysyntä ovat kasvussa. Vertaistoiminnan kautta voidaan hakea ajatusten vaihtoa, mielekästä tekemistä, identiteettiä ja sosiaalista pääomaa. Luottamus, vastavuoroisuus ja verkostot suojaavat yksilöä elämän valinnoissa ja vastoinkäymisissä. Toiminnassa korostuu arjen arvostus; porukassa saatu oivallus tai arkielämään liittyvä käytännön neuvo. Arvopohjana voidaan pitää tasa-arvoisuutta, avoimuutta ja toisten ihmisten kunnioittamista. Vertaistuen vahvinta sanomaa voidaan kuvata toivon näköalana ja yhdessä löydettyinä elämänilona. (Kuuskoski 2003: 30-38.)

”Vertaistuki asettaa tilalle epämuodollisen, tieteellisyyden sijaan kokemustodellisuuden, asiakassuhteen tilalle ihmissuhteen. Vertaistukeen perustavan auttamisen ydin on ihmisten välinen kohtaaminen, ilman tittleitä tai muita valmiita identiteettimääräyksiä.” (Nylund 2000: 34-38.) Tässä kiteytyy mielestäni oivallisella tavalla myös vertaisohjaajana toimimisen perusta ja ydin: ihmisenä oleminen ja vuorovaikutus.

4 Toimintaympäristön kuvaus

Tutkimuksellinen kehittämistyö toteutettiin Vantaalla, Päihdepalveluiden kuntouttaviin asumispalveluiden kuuluvassa keväällä 2013 valmistuneessa tuetun asumisen yksikössä, joka on kohdennettu täysi-ikäisille, vantaalaisille pitkäaikaisasunnottomille. Asukkaat ovat tulleet päihdepalveluiden kuntouttavista asumispalveluista, mielenterveyskuntoutujien tuetuimmista asumispalveluista sekä aikuissosiaalityön että HUSin Peijaksen sairaalan psykiatrian osaston ohjaamina.

Asumisyksikössä toteutetaan sovelletusti asunto ensin – periaatetta eli näkemystä, jonka mukaisesti asumisen järjestäminen on edellytys muiden sosiaalisten ja terveydellisten ongelmien ratkaisemiselle eikä päinvastoin. Asunto ensin - periaate on tullut Suomeen vuonna 2008. Ideologia edellyttää uusia asumisratkaisuja, joissa asumisoikeus omassa kodissa säilyy vaikka päihteitä käytettäisiinkin (Silfverberg 2012).

Vantaalla tuetun asumisyksikön arjessa se tarkoittaa siis sitä, että asumisen tulee olla päihdehaitatonta. Kuntouttavan asumisyksikön asukkailta edellytetään riittävää toimintakykyisyyttä selvitä arkielämään liittyvistä toimista mutta asumisensa tueksi voi saada tarpeenmukaista palveluohjausta ja kotiin vietävää tukea. Kotiin annettavan tuen tavoitteena on asumisen turvaaminen ja mahdollistaminen. Lisäksi keskeistä on asukkaan psyykkisen ja sosiaalisen toimintakyvyn ylläpitäminen ja edistäminen sekä omatoimisuuteen kannustaminen. Asumisen aluksi tehdään kuuden kuukauden määräaikainen vuokrasopimus, jonka jälkeen jatketaan toistaiseksi voimassa olevalla vuokrasopimuksella, jos asuminen sujuu. Vuokrasopimuksen rinnalle tehdään lisäksi tukisopimus, jonka mukaan asukas sitoutuu yhteistyöhön asumisyksikön henkilöstön kanssa. Lisäksi asukkaan kanssa tehdään myös kuntoutussuunnitelma, johon määritellään yksilölliset palvelutarpeet ja palveluohjauksen alustavat sisällöt.

Mikäli tilanne kriisiytyy, palveluohjauksen ja kotiin annettavan tuen tarvetta arvioidaan uudelleen. Kiinteistössä valvotaan järjestystä ja mahdollisiin häiriöihin puututaan. Vuokranmaksua seurataan aktiivisesti ja asuntoihin tehdään säännölliset kuntotarkastukset. Asukkaita ohjataan oman asuntonsa siisteyden ylläpidossa ja tuetaan järjestyssääntöjen noudattamisessa. Asumisyksikön työryhmä koostuu vastaavasta ohjaajasta, sairaanhoitajasta, kahdesta sosiaaliohjaajasta ja kahdesta ohjaajasta. Työ on kaksivuorotyötä ja tehtävissä liikutaan joustavasti ”tontilta toiselle”. Painopisteenä on asukkaiden tukeminen omassa arjessaan siten, että he kykenevät asumaan asunnoissaan mahdollisimman mielekäästä arkea. Varhainen puuttuminen asumisen sujumista uhkaaviin tekijöihin voidaan nähdä asumissosiaalisen työn keskeisenä sisältönä.

Suomessa toteutettava asunnottomuuden poisto-ohjelma on merkittäväällä tavalla vaikuttanut myös Vantaalla kuntouttavan asumispalvelun yksikön toimintaan ja ideologiaan. Päihdepalvelut oli pitkään ainoa asumispalveluja tarjoava taho, joskin 1990-luvun jälkeen asumispalveluiden tarjoajien määrä on merkittävästi kasvanut (Silfverberg 2012.) Kuntalain mukaisesti Vantaa pyrkii omassa toiminnassaan edistämään asukkaidensa hyvinvointia ja kestävästä kehitystä. Jokainen toimiala, tulosalue ja yksikkö määrittelee tehtäviensä perusteella oman toiminta-ajatuksen. Strategiassa tehtyjä linjauksia noudatetaan kaikessa kaupungin toiminnassa ja kehittämisessä, jossa halutaan korostaa toiminnan läpinäkyvyyttä. Strategiassa määritellään kaupungin visio, arvot, strategiset painopistealueet ja päämäärät lähtö – ja tavoitetasoiin. Strategian toteuttamisen välineenä on tuloskortit, jotka ovat osa kaupungin johtamisjärjestelmää. (Valtuustokauden 2013 - 2016 strategia: 4.)

Alla oleva ote (taulukko 1) on poimittu päihdepalveluiden tuloskortista siihen liittyvine tavoitteineen ja käytännön työtä ohjaavineen toimenpiteineen. Käytännössä kehittämissyöni ”Vertaisohjaajatoiminnan kehittäminen päihde- ja mielenterveyskuntoutujien asumisyksikköön” tulee kohdentumaan juuri tämän strategisen tavoitteen alle, niveltäen luontevaksi osaksi myös kuntouttavien asumispalveluiden tuloskortin tavoitteeseen ”Asiakkaiden osallistaminen palveluiden kehittämiseen ja tuotantoon sekä aktiivisen asumisen mallin käyttöönoton laajentaminen.

taulukko1.

Ote Vantaan päihdepalveluiden v.2014 tuloskortista

Tavoite nro	Sosiaali- ja terveyden huollon toimialan tavoite	Tavoitteen mittari(t)	Mittarin lähtötaso, v:n 2012 loppu	Mittarin tavoitetaso 2014	Yhteys strat. päämäärään	Yhteys sitovaan tavoitteeseen	Vastuuhenkilö
Palvelut uudistuvat 6 Asiakkaiden osallistamista palveluissa kehitetään		Asukkaiden ja palvelunkäyttäjien kanssa kehitetään palveluita	nykytilanne	Raportoidaan asukkaiden ja palvelunkäyttäjien kanssa	16	16.1	johtoryhmä esimiehet

5 Kehittämistyön tavoite, tarkoitus ja täsmennetyt tehtävät

Kehittämistyön tarkoituksena oli kehittää kuntouttavan asumisyksikön vertaisohjaaja-toimintaa. Tavoitteena oli vahvistaa asukkaiden osallisuutta oman asuinyhteisön jäsenenä. Kehittämisryhmä muodostui asumisyksikön asukkaista ja työntekijöistä.

Täsmennetyt kehittämistehtävät olivat:

- 1.Selvittää, mitkä ovat vertaisohjaajan tehtävät asukkaan näkökulmasta?
- 2.Selvittää, mitkä ovat vertaisohjaajan tehtävät kehittäjäryhmän näkökulmasta?
- 3.Selvittää, mitkä ovat vertaisohjaajan tehtävät kokeilussa mukana olleiden näkökulmasta?

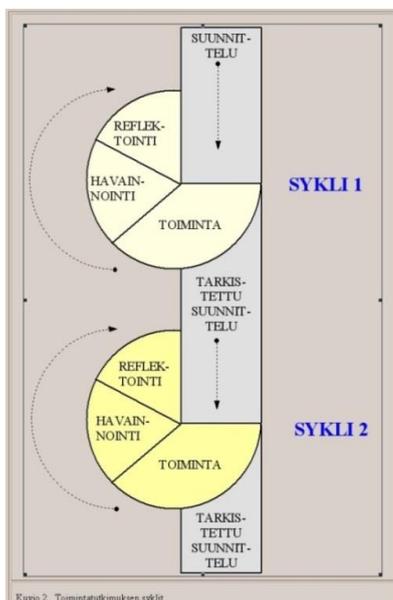
Kehittämistyön tuotoksena syntyi kuvaus vertaisohjaajan keskeisistä tehtävistä päihde - ja mielenterveyskuntoutujien asumisyksikössä.

5 Menetelmälliset ratkaisut

Tutkimuksellinen kehittämistyö on toteutettu toimintatutkimuksen logiikalla, joka soveltuu kehittämistyölle asetetun tavoitteen ja tarkoituksen toteuttamiseen luontevasti. Tavoitteena on ollut tuottaa tietoa, joka on ennen kaikkea käytännönläheistä, käyttökelpoista ja hyödynnettävissä kuntoutujien parhaaksi. (Toikko - Rantanen 2009:54.) Kehittämistyön tutkimuskysymykset ovat edellyttäneet erilaisten aineiston keruumenetelmien hyödyntämistä, mikä on osaltaan mahdollistanut kehittäjäkumppanin osallisuuden ja toiminnallisen roolin tutkimuksessa monimuotoisella tavalla.

5.1 Toimintatutkimus lähestymisstrategiana

Toimintatutkimuksessa pyritään muutokseen, tutkijan ollessa aktiivinen osallistuja myös muutossyklin toteutuksessa. Keskeiset elementit ovat toiminnan kehittäminen, yhteistoiminta, tutkimus ja tutkijan mukanaolo muutoksessa. Päämääränä ei siten ole vain tutkiminen vaan myös toiminnan samanaikainen kehittäminen. Toiminnan käsitteellä tarkoitetaan ennen kaikkea sosiaalista toimintaa ja tarkoituksena on tutkia ja kehittää ihmisten yhteistoimintaa. Teoriaa ja käytäntöä voidaan tarkastella saman asian eri puoliskoina. (Aaltola - Valli 2001: 170-171.)

Tutkimusprosessia voidaan kuvata syklinä (kuvio 1), jossa ensin valitaan päämäärät, sitten tutkitaan ja kokeillaan käytännön mahdollisuuksia edetä tarkennettuihin päämääriin. Tämän jälkeen arvioidaan toimintaa, muotoillaan ja tarkennetaan tarvittaessa sekä uusitaan kokeilu. Suunnittelu, toiminta ja reflektio ja havainnointi vuorottelevat prosessissa (Anttila 2005: 442).

Tässä kehittämistyössä on kyse toimintatutkimuksen näkökulmasta spiraalin ensimmäisestä syklistä, suunnitteluvaiheesta, joka sisälsi useita toiminnallisia syklejä sisällään.

kuvio 1 Toimintatutkimuksen sykli
(Suojaasen 1999 mallia mukailen Linturi 2003)

Reflektiivinen ajattelu muodostaa erään toimintatutkimuksen lähtökohdan ja reflektoidessaan ihminen tarkastelee omaa subjektiviteettiaan, omia ajatustapojaan ja kokemuksiaan sekä itseään tajuavana ja kokevana olentona (Aaltola – Valli 2001: 171-176). Toimintatutkimuksellista tutkimusotetta hyödynnettäessä kehittäjän tehtävänä on ollut dokumentoimalla tukea osallistujien keskustelua, siinä asetettuja tavoitteita, näkemyksiä ja toimintaa.

Kehittämistoiminnan intressinä oli vertaisohjaajatoiminnan kehittäminen asukkaiden osallisuutta ja yhteisöllisyyttä vahvistavana tekijänä. Toimintatutkimuksellisessa orientaatioissa tiedon intressi kohdentui kriittisemansipatoriseen tulokulmaan. Kehittämistyötä ohjaavina päämäärinä voidaan kuvata ammatillisen kehittymisen, uudenlaisen tietoisuuden ja yhteisen ymmärryksen kehkeytymisen sekä asenteisiin ja ajatusmalleihin vaikuttamisen mahdollisuuden. Kehittämistyön toimintaympäristönä oleva asumisyksikkö kuuluu Vantaan kaupungin päihdepalvelujen kuntouttavien asumispalveluiden alaisuuteen. Toimintaa on siten taustalla ohjannut lainsäädäntö, arvot, linjaukset ja hallinnollinen päätöksenteko.

Tiedonintressit kuuluvat erottamattomasti kaikkeen tiedonhankintaan, koska tietoa tarvitaan aina johonkin tarkoitukseen. Tiedonintressit kuvastavat sitä, millaisiin todellisuuden piirteisiin tutkimus kohdistuu ja mihin tarkoitukseen informaatiota hankitaan. (Karjalainen - Launis - Pelkonen - Pietarinen 2002: 63 – 64.) Tutkijan rooli riippuu siis tiedon intressistä. Oman roolini muodostui kehittäjäryhmän jäsenenä ”aktiiviseksi, osallistuvaksi tutkijaksi” joka pyrki saamaan tutkittavan organisaation eli tässä kohdin asumisyksikön jäseniä sekä työntekijöitä mukaan aktiivisiksi osallistujiksi tutkimusprosessin kaikkiin vaiheisiin mukaan. Tutkimuksellisen kehittämistyön tekijän roolina oli siten käynnistää muutosta, koordinoida yhteistoimintaa ja osallistujia sekä jakaa vastuuta yhdessä muiden osallistujien kanssa (Heikkinen- Kontinen-Häkkinen 2007: 45-47).

Kehittämistoiminnassa kehittäjät ovat aktiivisia toimijoita ja toimijat aktiivisia kehittäjiä (Toikko – Rantanen 2009: 91). Tämäntyyppinen rooli tuntuu luontevimmalta sekä oman ammatti-identiteetin että arvomaailmani ja käytännön työkokemuksen kautta. Tutkija on muuttujan roolissa, hän ohjailee toiminnan ja muutoksen suuntaa sekä aktivoi jäseniä. (Vilka 2006: 71). Yhteisöllisiä prosesseja voidaan tukea mahdollistamalla toimijoiden osallistuminen kehittämiseen. Toimijalähtöisyydessä korostetaan suunnitteluprosessin kohdentamista käyttäjien tarpeisiin heidän omassa toimintaympäristössään. Näin varmistetaan palvelun soveltuminen käytettäväksi aidossa arjen ympäris-

tössä. Toimijoiden osallistuminen nähdään keskeisenä kehittämistoiminnan onnistumisen kannalta. Kehittäminen tapahtuu siellä, missä käytännön haasteet ja ongelmat nousevat esiin, ollen käsin kosketeltavissa. Ymmärrys toimijoiden kokemuksesta ja tarpeista ohjaa kehittämistoimintaa ja tuottaa parempia toimintatapoja. (Toikko-Rantanen 2009: 95-96.) Kehittämistyö on ollut luonteeltaan yhteisöllinen prosessi, jossa yhdessä työntekijöiden ja asukkaiden kanssa tuotettiin kuvaus vertaisohjaajan tehtävistä. Toimintatutkimusta voidaan kuvata prosessina, jossa ymmärrys ja tulkinta on lisääntynyt vähitellen (Heikkinen – Rovio - Syrjälä 2006: 36).

Oleennaista tässä tutkimustavassa on osallistavuus ja yhteistoiminta, jossa tutkija ja osallistajat ovat yhdenvertaisina jäseninä mukana. Tutkija ja osallistajat oppivat yhdessä prosessin aikana. Se voidaan nähdä yhtä aikaa tutkimuksellisenä toimintana ja osallistujien yhteisön kehittämisenä. Sitä voidaan tarkastella voimaannuttavana prosessina, jossa osallistajat voivat lisätä vaikutusmahdollisuuksiaan elämäänsä liittyen sekä vahvistaa yhteisöään. (Minkler 2000: 192.)

Toimintatutkimus lähestymistapana soveltuu kehittämistyöhön hyvin tilanteeseen, jossa tarpeena on luoda uutta, tässä kohdin ”vertaisohjaajan” tehtäviä asumisyksikköön ja siltä osin muokata nyt käytössä olevaa työntekijäkeskeistä toimintatapaa asukkaita aktivoivammaksi ja osallistavammaksi. Yhteistyöskentelyn tavoitteena on ollut siten konkreettinen ja selkeä käytännön hyöty.

Kehittämistyössä tulee näkyväksi myös kuntoutuksen muuttuvan paradigman mukainen toiminta, jonka mukaan hyödynnettiin kuntoutujien osallisuutta tukevia työskentely- ja kehittämistoimintoja dialogisessa suhteessa asumisyksikön ammattilaisten kanssa. (Järvikoski - Härkäpää 2011: 41-52, Sosiaali- ja terveysministeriö 2010) Tutkimuksellisen kehittämistyön prosessi on kuvattu seuraavalla sivulla olevaan (Taulukko 2.) mukaisesti.

Taulukko 2. Kehittämistyön prosessikuvaus

Tarkoitus	Kehittämistehtävät	Aineiston kerääminen	Aineiston analyysi	Tuotos
Kehittää kuntouttavan asumisyksikön vertaisohjaajatoimintaa	1.Selvittää mitkä ovat vertaisohjaajan tehtävät asukkaan näkökulmasta	-Kolmen asumisyksikön asukkaan haastattelu teemahaastattelurunkoa hyödyntäen -Keskustelujen nauhoittaminen -kesäkuu 2014 tehtävä 1.	-Asukkaiden näkökulman kartoittaminen aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla	Vertaisohjaajan tehtävät asukkaan näkökulmasta
	2. Selvittää mitkä ovat vertaisohjaajan tehtävät kehittäjäryhmän näkökulmasta	-Kehittäjäryhmän muodostus asukkaista ja työntekijöistä -Yhteistoiminnallinen työskentely kolmessa kokouksessa -Ryhmäkeskustelun nauhoittaminen -Touko-kesäkuu 2014 tehtävä 2.	Kehittäjäryhmään osallistuneiden näkökulman kartoittaminen aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla	Vertaisohjaajan tehtävät kehittäjäryhmän näkökulmasta
	3.Selvittää mitkä ovat vertaisohjaajan tehtävät kokeilussa mukana olleiden näkökulmasta	-Kokeiluun osallistuneiden asukkaiden ja tutkijan ryhmämuotoinen haastattelu -haastattelun nauhoittaminen -Marraskuu 2014 tehtävä 3.	-Kokeiluun osallistuneiden ja muiden valtuutettuina toimineiden asukkaiden näkemyksien kartoittaminen aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla	Vertaisohjaajan tehtävät kokeilussa mukana olleiden näkökulmasta
Laatia kuvaus vertaisohjaajan keskeisistä tehtävistä kuntouttavassa asumisyksikössä				

5.2 Kehittämistyön etenemä

Kehittämistyön idea alkoi hahmottua loppusyksyllä 2013 kuntouttavien asumispalveluiden asumispäällikön kanssa käydyssä keskustelussa, jossa hän rohkaisi ottamaan yhteyttä uudehkon asumisyksikön vastaavaan ohjaajaan. Marraskuisessa yhteydenotossa vastaavaan ohjaajaan selvisi, että kehittämistarpeet liittyivät asukkaiden osallisuuden vahvistamiseen ja vertaistoiminnan kehittämiseen.

Kehittämistyön tavoite ja tarkoitus jäsentyivät vähitellen kehittäjäkumppanini kanssa käydyissä sähköpostikeskusteluissa. Tammikuussa 2014 osallistuin asumisyksikön kokoukseen, jossa tarkasteltiin ”Asiakkaiden osallisuutta asumispalveluissa”, *Nimi ovessa – hankkeeseen* liittyen kokemusasiantuntijaryhmän Vva ry:n (Vailla vakinaista asuntoa ry) tuottamia *osallisuuden suosituksia*, joita peilattiin Valviran sekä *Mielenterveys - ja päihdehuollon ympärivuorokautisten asumispalveluiden sekä päihdehuollon laitoshoidon valtakunnalliseen valvontaohjelmaan v.2012-2013*. Tutustuimme Niemikotisäätiön *Elvis-hankkeeseen* ja pohdimme vertaisohjaajakoulutuksen mahdollisuutta. Keskustelussa kartoitin työntekijöiden näkemyksiä vertaistoiminnan tarpeista. Heidän mukaan vertaistoiminnan avulla yhteinen asukastila saataisiin aktiivisempaan asukaskäyttöön ja vertaistoiminta nähtiin myös mahdollisuutena vahvistaa luottamuksen syntymistä asiakkaan ja työntekijän välille. Tukihenkilö/ vertaisohjaaja koettiin helpommin lähestyttäväksi. Lisäksi toivottiin ” jotain palikkaa perehdyttämiseen”. Keskusteluissa työntekijät pohtivat tässä kohdin myös ulkopuolisen kokemusasiantuntijan mahdollisuutta olla osana asumisyksikön toimintaa.

Osallistuin tammikuussa 2014 talokokoukseen (asukkaat + henkilökunta) jossa esittelin ensimmäisen kerran kehittämishankkeen alustavaa ideaa asumisyksikön asukkaille. Tammikuun loppupuolella osallistuin asukkaiden omaan kokoukseen, jossa olin lähinnä kuulijan roolissa tutustumassa talon asukkaisiin. Helmi- maaliskuussa kävimme sähköpostitse vuoropuhelua vastaavan ohjaajan kanssa samalla alustavaa ajankäytönsuunnittelua tehden. Tätä vaihetta kuvaan esiyymmärryksen rakentamiseksi.

Tutkimuslupa myönnettiin toukokuussa 2014. Sen jälkeen tehtiin sopimukset opintoihin liittyvästä projektista (kehittämistyöstä) ensin Metropolia Ammattikorkeakoulun ja sen jälkeen Vantaan kaupungin käytänteiden mukaisesti. Tutkimukseen osallistujia (kehittäjäryhmässä olevia asukkaita ja työntekijöitä sekä erikseen haastateltavia) informoitiin tutkimustiedotteella ja pyydettiin kirjallinen, allekirjoituksella varustettu suostumus osal-

listumiseen. Olin alustavasti tutkimuslupaa anoessani esittänyt tutkimussuunnitelmassa aineiston keruun päättävän elokuussa 2014. Anoin Vantaan kaupungin tutkimusvastaavalta Tiina Turkialta sähköpostitse lokakuussa lisää aikaa aineiston keruun viimeisen vaiheeseen. Tutkimuksellisen kehittämistyön aikataulu on kuvattu alla (taulukko 3).

Taulukko 3. Tutkimuksellisen kehittämistyön aikataulu 2013-2015

Syksy 2013	Toiminnan suunnittelu, Aiheen kartoitus, aiheanalyysiseminaari
Tammikuu 2014	-Kehittäjäkumppaniin tutustuminen ja tiimiin osallistuminen, kehittämistyön esittelyä ja ideointia 23.1.2014 talokokoukseen osallistuminen -29.1.2014 asukaskokoukseen osallistuminen
Helmikuu 2014	-Tutkimuksellisen kehittämistyön suunnitelman laadinta, suunnitelmaseminaari, tutkimustietoon tutustuminen, sähköpostitse suunnittelua
Maaliskuu 2014	-Tutkimusluvan hakeminen Vantaan kaupungilta -Alustava suunnittelu 4.3 kehittämisryhmään liittyen (kehittämisryhmän muodostus +kokoontumiset)
Huhtikuu	-Tutkimustietoon ja teoriaan tutustuminen
Toukokuu	-Tutkimuslupa saatu 5.5.2014 Aineiston keruu alkaa -1.Kehittäjäryhmän tapaaminen teemana: vertaisohjaajatoiminta (rooli ja tehtävät) -2. Kehittäjäryhmän tapaaminen teemana: Vertaisohjaajan tehtävät
Kesäkuu	-3.Kehittäjäryhmän tapaaminen -Asukashaastattelut, aineiston analysoinnin aloitus
Heinäkuu	-Loma 3 viikkoa
Elokuu	-Aineiston litterointia
Syyskuu	-Aineiston litterointia ja aineiston analyysia -Tutkimustietoon perehtyminen
Lokakuu	-Aineiston analyysi, lisä-ajan anominen sähköpostitse aineiston keruuseen 24.10.2014
Marraskuu	-Kokeilussa mukana olleiden ryhmähaastattelu
Joulukuu	7.11.2014 Aineiston litterointi ja analyysi
Tammikuu 2015	Aineiston analyysi
Helmikuu	Aineiston analyysi ,Kehittämistyön jäsenystä
Maaliskuu	Tutkimuksellisen kehittämistyön jäsenystä
Huhtikuu	Kehittämistyön jäsenystä
Toukokuu 2015	Kehittämistyön jäsenystä Kehittämistyön palautus ja julkistaminen

5.3 Haastateltavien valinta ja kehittäjäryhmän muodostaminen

Kehittämistyöstä tiedotettiin asumisyksikön asukastilan ilmoitustaululla ja tutkija osallistui tammikuussa 2014 asukaskokoukseen, jossa informoitiin paikallaolijoita ensimmäisen kerran suusanallisesti kehittämistyöstä ja sen aikataulusta sekä haastateltavien tarpeesta tiedontuottajina. Samassa yhteydessä alustavasti informoitiin tutkimushenkilötiedotteesta (liite 1).

Asumisyksikön vastaava ohjaaja pyrki haastateltavien valinnassaan siihen, että asukkaat olisivat sekä mielenterveys- että päihdepalvelujen puolelta tulleita. Valinnassaan hän piti tärkeänä, että haastateltavina on myös sellaisia henkilöitä, jotka eivät ole aiemmin olleet päihdepalveluiden kuntouttavissa asumispalveluissa. Valintaan vaikutti lisäksi myös se, kuinka aktiivisesti asukkaat käyttivät päihteitä. Vastaava ohjaaja sulki pois aktiivisesti päihteitä käyttävät henkilöt pois siksi, että arvioi heidän siinä kohdin kykenevän sitoutumaan huonosti sovittuihin haastatteluaikeisiin. Edellä kuvatun työskentelyn pohjalta vastaavan ohjaajan kautta välittyi tieto tutkijalle haastatteluun valituista henkilöistä. Tutkija ei siten osallistunut haastateltavien valintaan. Tutkija tapasi kuitenkin haastatteluun tulijat edeltä käsin yksitellen asumisyksikössä ja sopi heidän kanssaan henkilökohtaisesti haastattelujen ajankohdat touko-kesäkuussa 2014.

Kehittäjäryhmä muodostettiin siten, että asumisyksikön työryhmä pohti kokouksessaan ehdokkaita vapaaehtoisuuden pohjalta niin, että mukana olisi mahdollisimman kattavasti sekä mielenterveys- että päihdepuolelta tulleita asukkaita. Vastaavan ohjaajan alustavana ajatuksena oli se, että asukkaat itse olisivat valinneet ryhmään tulijat. Ajatus jäi mahdollistumatta käytännössä siksi, etteivät asukkaat tässä kohdin tunteneet vielä toisiaan kovin hyvin. Kehittäjäryhmä muodostettiin asumisyksikön työryhmän yhteistyöskentelyn ja mietinnän pohjalta. Kehittäjäryhmä muotoutui avoimeksi ja täydentyväksi ryhmäksi ja siihen kuului lopulta 7 asukasta ja 8 eri työntekijää asumisyksiköstä. Asukkaista miehiä oli 6 ja 1 nainen. Työntekijöistä naisia oli 6 ja vastaavasti miehiä 2.

5.4 Aineiston keruu

Tutkimusaineisto muodostuu kolmentyyppisestä aineistosta. Ensimmäiseen kehittämiskysymykseen, mitkä ovat vertaisohjaajan tehtävät asukkaiden näkökulmasta, kerättiin aineisto teemahaastattelun menetelmää hyödyntäen. Yksilöllisissä teemahaastatteluisa kartoitettiin kolmen eri-ikäisen asukkaan omakohtaisia näkemyksiä vertaisohjaajatoiminnan mahdollisuuksista ja tehtävistä osana oman asuintalon toimintaa.

Hirsjärvi ja Hurme käyttävät puolistrukturoidusta haastattelumenetelmästä nimeä teemahaastattelu, koska haastattelu kohdentuu tiettyihin teemoihin ja ne ovat kaikille haastateltaville samat, tuoden haastateltavien äänen kuuluville. Teemahaastattelussa haastateltavien antamat merkitykset ja tulkinnat asioista ovat keskeisiä ja merkityksiä syntyy haastattelutilanteessa tutkijan ja haastateltavan vuorovaikutuksessa (Hirsjärvi - Hurme 2008: 47-48.) Teemahaastattelun hyvinä puolina voidaan nähdä joustavuus, mahdollisuus vaihtaa kysymysjärjestystä ja toistaa tarvittaessa kysymyksiä sekä tulkintojen tarkastaminen ja väärinymmärryksien korjaaminen haastattelutilanteessa (Tuomi - Sarajärvi 2009: 73.)

Toisen kehittämiskysymyksen aineisto kerättiin kehittäjäryhmän kolmen kokouksen nauhoitetuista ryhmäkeskusteluista sekä kokouksista tehdyistä muistioista. Kehittäjäryhmän kokoonpano vaihteli ja muotoutui osallistujien osalta joka kerralla erilaiseksi. Kolmanteen kehittämiskysymykseen, mitkä ovat vertaisohjaajan tehtävät kokeiluun osallistuneiden näkökulmasta, tuotti ryhmähaastattelun muodossa jo käytännön tasolle ulottuvan, konkreettisen tuntuman vertaisohjaajana toimimisesta ja siihen liittyvistä tehtävistä ja tekijöistä.

5.4.1 Asukashaastattelut

Ensimmäiseen kehittämistehtävään aineisto kerättiin asukashaastatteluihin joita toteutettiin kolme kesäkuussa 2014. Haastatteluista kaksi toteutettiin asukkaiden kotona ja yksi asumisyksikön neuvottelutilassa. Ennen haastattelun aloittamista kerroin lyhyesti kehittämistyön tarkoituksesta ja samalla korostin haastateltavien merkitystä tiedontuottajina, asumisensa asiantuntijoina sekä oman asuintalonsa toiminnan kehittäjinä. Pyysin kaikilta suostumuksen tutkimukseen osallistumiseen suostumusasiakirjan (liite 3) muodossa johon kaikki suostuivatkin. Haastattelujen kesto vaihteli puolesta tunnista vajaan tuntiin. Haastattelun teemat etenivät kronologisesti ensin tulotilannetta ja asumista kartoittaen siitä osallistumisen ja yhteisöllisyyden teemoista asukasdemokratiaan ja ver-

taisojhaajatoimintaan edeten. Teemahaastattelurunko (liite 4) oli laadittu tutkimuskysymyksiin nähden laaja-alaisemmaksi kuin se tutkimuskysymysten kannalta olisi ollut tarpeen. Pidin kuitenkin tässä kohdin tärkeänä kartoittaa ensin haastateltavien asumisenkokemusta jotta syntyisi ymmärrystä heidän nykyiseen arkeensa, asumiseensa ja toimintaympäristöönsä. Haastattelurunko tuki myös aiheessa pysymistä ja eri kysymysvaihtoehdot tarjosivat mahdollisuuden aiheen tarkasteluun eri näkökulmista.

5.4.2 Kehittäjäryhmä tiedontuottajana

Toisen kehittämistehtävän aineiston keräsin kehittäjäryhmän kolmesta nauhoitetusta kokouksesta. Kehittäjäryhmä koostui seitsemästä asukkaasta ja kahdeksasta työntekijästä. Ryhmän osallistujien kokoonpano vaihteli eri kokouksissa, työntekijöiden kohdalla siten, että työvuorossa olleet osallistuivat mahdollisuuksiensa mukaan. Kaikille kehittäjäryhmässä mukana olleille henkilöille annoin ensin tutkimustiedotteen (liite 1) ja pyysin kirjallisen suostumuksen keskustelujen nauhoittamiseen (liite 3). Kaikki kokouksissa olleet antoivat kirjallisen suostumuksensa. Kehittäjäryhmän alustava kokoontumisaikataulu oli laadittu maaliskuun alussa yhteisesti vastaavaan ohjaajan kanssa. Kehittäjäryhmän kokoukset toteutuivat asumisyksikön asukastilassa kahdesti aamupäivällä ja kerran iltapäiväaikaan.

Kehittäjäryhmän toiseen kokoukseen 12.5.2014 osallistui kahdeksan henkilöä (kolme asukasta/ neljä työntekijää, tutkija). Tapaamisen aluksi käytiin läpi huhtikuussa pidetyn ensimmäisen kehittäjäryhmän kokouksen muistio ja kerrattiin yhteisiä pelisääntöjä, jotka olohuoneen käyttäjät eli asukkaat ja työntekijät olivat yhdessä aiemman työskentelyn pohjalta luoneet. Tapaamisessa lähdettiin luomaan keskustelun kautta yhteistä ymmärrystä siitä mitkä voisivat olla vertaisohjaajan rooli ja tehtävät asumisyksikön asukastilassa toimiessaan. Lähtöajatuksena oli asukkaiden yhteisen olohuoneen käyttömahdollisuuksien lisääminen vertaisohjaajatoimintaa kehittämällä. Keskustelussa kokemusasiantuntijuudelle annettiin tilaa. Suunnitelmissa oli kartoittaa tutustumiskäyntien mahdollisuutta sellaisiin kohteisiin, joissa vertaisohjaajatoimintaa jo oli. Tapaamisessa turvallisuusnäkökulma nousi toistuvasti esille ja se osaltaan kohdensi teemojen painopistettä seuraavaan kokouksen suunnittelua ajatellen. Todettiin yhteisesti, että erityistilanteisiin liittyvistä toimintamalleista on tarpeenmukaista jatkaa keskustelua ja aihetta on hyvä miettiä aivan omana kokonaisuutenaan. Keskustelu eteni ja teemat kirjattiin vastaavaan ohjaajan toimesta fläppitaululle, käyty ryhmäkeskustelu nauhoitettiin ja tutkija teki pääkohdista muistion.

Kehittäjäryhmän kolmanteen kokoukseen 28.5.2014 osallistui yhdeksän henkilöä; viisi asukasta, kolme työntekijää ja tutkija. Kokouksen teemana oli vertaisohjaajana toimimisen ja tehtävien näkökulmasta riskien kartoitus ja tarkastelu. Työskentelyssä väliinään hyödynnettiin Vantaan työolojen arviointi-lomaketta, jonka osallistujat saivat A4 kokoisena paperisena versiona tarkasteltavakseen. Keskustelimme ryhmässä mm. työympäristötekijöistä, tapaturmavaaroista, fyysisiä kuormitustekijöistä ja osan henkisistä kuormitustekijöistä, jotka erityisesti läsnä olleiden mielestä niveltävät vertaisohjaajana toimimisen tehtäväkenttään. Kartoitimme yhteisesti hallinnassa olevia asioita sekä toimenpiteitä vaativia tekijöitä, jotka kirjattiin ylös fläppitaululle. Ryhmäkeskustelu nauhoitettiin.

Kehittäjäryhmän neljänteen kokoukseen 10.6.2014 osallistui kuusi henkilöä; kaksi asukasta, kolme työntekijää ja tutkija. Jatkoimme edellisen teeman parissa tarkastelukulmana vertaisohjaajan rooli ja tehtävät työolojen arviointilomaketta hyödyntäen, aiheesta vapaamuotoisesti ryhmässä keskustellen. Käyty ryhmäkeskustelu nauhoitettiin ja tutkija teki pääkohdista muistion.

5.4.3 Kokeiluihin osallistuneiden asukkaiden haastattelu

Asumisyksikössä on syksyn 2014 aikana toteutunut tilanteita, jolloin asiakkaat ovat olleet keskenään ja toimineet eri toimijanimikkeillä vertaisohjaajina, vastuuhenkilöinä, valtuutettuina sekä emäntinä että isäntinä. Lokakuussa toteutui 11.10.2014 lauantaillana asumisyksikössä asukkaiden oma iltakokeilu ,johon kaksi henkilöä oli ilmoittautunut vapaaehtoisiksi isänniksi. Lisäksi henkilökunnalla on ollut koulutuksia ja asiakasasioita hoidettavanaan. Asukastilan aukiolo on mahdollistunut juuri vapaaehtoisten henkilöiden toimiessa ”valtuutettuina, vertaisohjaajina, isäntinä ja emäntinä”. Katsoin tarpeelliseksi kartoittaa ryhmähaastattelun avulla sekä kokeiluun osallistuneiden että valtuutettujen toimijoiden kokemuksia ”vertaisohjaajana toimimisesta”.Kolmas kehittämistehtävän aineisto kerättiin siis kokeiluun osallistuneiden että eripituisissa vastuuhenkilönä toimineiden asukkaiden ryhmähaastattelulla.

Kehittämistehtävään liittyen olin sähköpostitse yhteydessä asumisyksikön vastaavaan ohjaajaan, jonka avulla sain järjestettyä tapaamisen kokeiluun osallistuneiden ja erilaisissa vastuuhenkilöinä toimineiden kanssa. Hän tiedotti suusanallisesti ja kirjallisesti mukana olleille asukkaille tulevasta ryhmähaastattelumuotoisesta keskustelutilaisuudesta yhteisesti aiemmin sopimamme ajankohdan ilmoittaen.

Ryhmähaastattelu toteutettiin 7.11.2014 asukastilan keittiötilassa, joka eristettiin muusta tilasta paljeovella. Tunnin mittaisessa tapaamisessa tarjosin osallistujille munkkikahvit saadakseni tilanteeseen rentoa ja keskustelunomaista tunnelmaa. Pyysin kirjallisen suostumuksen kaikilta keskusteluun osallistuneilta henkilöiltä puheemme nauhoittamiseen. Kaikki osallistujat suostuivat tähän.

Esitin osallistujille kaksi kysymystä: 1) Minkälainen kokemus ”isäntänä/emäntänä, valtuutettuna ja vertaisohjaajana oli? 2.) Mitä/ Minkälaisia tehtäviä (vastaavana, vertaisohjaajana, isäntänä, emäntänä) toi? Ryhmäkeskusteluun osallistui lisäkseni 5 asukasta (neljä miestä, 1 nainen), jotka olivat toimineet näissä vastuutehtävissä. Haastattelu on litteroitu ja se tuotti yhteensä 19 sivua tekstiä: rivivälinä oli 1,5 ja kirjasintyyppinä Arial sekä fonttikoon ollessa 11.

5.5 Aineiston analysointi

Asukkaille tehtyjen teemahaastattelujen, kehittämisryhmän tuottamien ryhmäkeskustelujen ja kokeiluun osallistuneiden asukkaiden ryhmähaastattelun tuottamat aineistot analysoin sisällönanalyysin avulla. Sisällönanalyysi on analyysimenetelmä, jota käytetään kaikissa laadullisen tutkimuksen piirteissä (Eskola - Suoranta 2001: 137). Sitä pidetään joko yksittäisen metodina tai väljänä viitekehyksenä, jonka avulla voidaan tehdä monipuolisesti tutkimusta. Sisällönanalyysin tavoitteena on kuvata tutkimusaineisto tiivistetyssä, pelkistetyssä ja yleisessä muodossa. Tutkijan on päätettävä, mitä hän analysoi, yhtä selkeää ohjetta analyysin tekoon ei ole. Sisällönanalyysissä pyrkimyksenä on kuvata tutkimusaineisto sanallisina tulkintoina. (Tuomi - Sarajärvi 2009 :91,103, 106.)

Sisällönanalyysillä pyritään objektiiviseen aineiston käsittelyyn jossa päämääränä on saada vastaus asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Teksti koodataan kategorioihin, jotka vastaavat asetettuihin kysymyksiin. (Anttila 2005: 293.) Käytännössä tutkimusaineistosta karsittiin epäolennainen ja säilytettiin tutkimuksen kannalta tärkeä informaatio. Aineisto tiivistettiin ja pilkottiin osiin. Tiivistämistä ohjasi tutkimuskysymykset. Lopuksi tutkimusaineisto ryhmiteltiin uudeksi johdonmukaiseksi kokonaisuudeksi. Ryhmittelyyn vaikutti analyysiyksikkö, joka tässä työssä oli ajatuksellinen kokonaisuus tai lause. Aineistolähtöisellä sisällön analyysillä yhdistettiin käsitteitä, jolloin saatiin vastauksia työskentelyä ohjaaviin kehittämistyön keskeisiin tutkimuskysymyksiin. (Vilka 2005: 140-141.)

Ensimmäisen tutkimuskysymykseen vastaava aineisto muodostui kolmen asumisyksikön asukkaan erillisestä teemahaastattelusta. Kerätty aineisto tuotti vastauksia teemahaastattelurungon (liite 4) mukaisesti esitettyihin kysymyksiin nostaten asukkaan yksilöllisen äänen kuuluviin aineistossa. Aineiston litteroinnin aloitin osin jo kesäkuun loppupuolella ja työskentely jatkui syys - lokakuussa 2014. Litteroin haastatteluaineiston sanasta sanaan mutta vuorovaikutukseen liittyvät tauot, naurahdukset ja yskäisyt jätin auki kirjoittamatta. Yksilöhaastatteluista kertyi nauhoitusta yhteensä 110 minuuttia ja siitä muodostui litteroitua tekstiä 43 sivua. Litteroinnissa käytettynä kirjasintyyppinä oli Arial, teksti on jäsennetty 1,5 rivivälillä ja 11 fonttikoolla auki kirjoitettuna.

Kehittäjäryhmän kokoukset on litteroitu asiasisältö huomioiden. Toisessa kokouksessa tilassa vieraili kehittäjäryhmään kuulumattomia henkilöitä, joiden puheita en litteroinut, sillä heidän puheensa olivat irrallisia, eivätkä liittyneet mitenkään kehittämistehtävään. Kehittäjäryhmän kokouksissa esiintyi välillä muutamaan otteeseen puheen päällekkäisyyttä, jolloin useamman henkilön ollessa äänessä, sanelulaitetta lähinnä olleen puhe on litteroitu. Muutaman puheosuuden jätin pois siksi etten saanut siitä mitään selvää lukuisien kuuntelukertojen jälkeenkään. Tässä kohdin jätin myös litteroimatta vuorovaikutukseen liittyvät tauot, äännähdykset, yskäisyt ja naurunpurskahdukset. Kehittäjäryhmä tuotti kolmessa kokouksessa 49 sivua. Tekstityyppinä käytin Arialia, fonttikoko oli 11 ja tekstin riviväli oli 1,5.

Aineiston jäsentämisessä hyödynsin teemoittelua. Työskentelyn pohjana oli laatimani teemahaastattelurunko (liite 4), jonka teemat olivat perustiedot, asuminen, osallistuminen/yhteisöllisyys sekä asukasdemokratia että vertaisohjaajatoiminta. Teemoittelua pidetään suositeltavana aineiston analysointitapana, kun kyseessä on käytännöllisen ongelman ratkaiseminen. Teemoittelun avulla aineistosta saadaan erilaisia tuloksia kehittämistyöhön. (Eskola - Suoranta 2001: 174-175, 178-179.) Aluksi ryhmittelin aineiston teemojen (teemahaastattelurungon) mukaan, kulloisenkin aineiston kohdalla tutkimuskysymyksen esillä pitäen. Tämän jälkeen aloin pelkistää ja pilkkoa aineistoa osiin sekä etsien teemoja valaisevia näkemyksiä. Työtapa mahdollisti vertailun eri teemojen esiintymiseen aineistossa. Työskentely jatkui koodaamalla, alleviivaamalla erivärisin kynien avulla eri teemoja kuvaavia ajatuksellisia kokonaisuuksia ja lauseita, jotka lopulta jaottelin ja listasin word-ohjelmaa hyödyntäen (Tuomi - Sarajärvi: 2009: 93, 109-110). Aluksi ryhmittely toteutui laaja-alaisesti kaikki teemahaastattelurungon aihealueet käsitellen mutta tiivistyi työskentelyn edetessä ja kohdentuen tutki-

muskysymyksiin. Luettuani aineistot uudelleen, työskentely eteni alkuperäisilmaisuja pelkistäen sekä siitä jäsentyen alaluokkamuotoon. Alaluokkia yhdistelemällä muodostin yläluokat. Osa aineistosta jäi alaluokkatasolle. Seuraavassa esimerkki aineiston analyysistä (taulukko 4.)

Taulukko 4. esimerkki aineiston analyysistä

Pelkistetty ilmaisu	Alaluokka	Yläluokka
<i>On toimittu oppaana.</i>	opastus	Osallistujien opastus ja auttaminen
<i>Katsotaan systeemin päälle, ja jos voidaan auttaa, autetaan.</i>	auttaminen tilanteessa	
<i>Katsotaan ja autetaan tilanteen mukaan.</i>		
<i>Autetaan.</i>		
<i>Kansalaisvelvollisuus edellyttää menemään väliin ja auttamaan jos tilanne riistäytyy</i>		

6 Kehittämistyön tulokset

Seuraavaksi esitellään aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla saadut keskeiset tulokset kehittämistehtävien mukaisesti. Saadut tulokset on muotoiltu yhtenäiseksi tuotokseksi joka esitetään tulosten jälkeen erillisenä kuviona. (kuvio 2).

6.1 Vertaisohjaajan tehtävät asukasnäkökulmasta

Tuloksiksi saatiin seuraavat teemat: päihteettömyyden tukeminen, osallistujien huomioiminen, vastuunottaminen tilasta, osallistavien toimintojen tarjoaminen sekä valvonnan että järjestyksen ylläpito.

Päihteettömyyden tukeminen käytännön tekoina tarkoittaa tilan pitämistä päihteettömänä, puhalluttamista ja henkilön poistamista tilasta.

Osallistujien huomioiminen toiminnan tasolla tarkoittaa että kaikki tilaan tulijat huomioidaan ja heitä tervehditään. Tehtävänä on myös laittaa vieraskirja esille tulijoita varten ja lisäksi muistuttaa kaikkia kävijöitä kirjaamaan nimensä siihen.

Vastuunottaminen tilasta tarkoittaa käytännössä siitä että huolehditaan likaiset astiat pois, tiskikoneeseen. Lisäksi huolehditaan asukastilan oven sulkemisesta ja lukituksesta. Vastuunottoon katsotaan lisäksi kuuluvaksi tilan pitäminen päihteettömänä sekä tarvittaessa henkilön poistamisen tilasta.

Osallistavien toimintojen tarjoaminen puolestaan sisältää asukkaiden ehdotuksia yhteiseksi tekemiseksi ja toimimiseksi. Ehdotuksena nousi esille, että kartoitettaisiin AA-ryhmän ja keittiöryhmän perustamisen mahdollisuuksia, hankittaisiin lautapelejä ja voitaisiin kokeilla askartelua yhtenä toimintamuotona.

Valvonta ja järjestyksen ylläpito sisältää yhteisesti sovittujen pelisääntöjen valvomisen ja sanomisen sekä vahtina toimimisen. Vertaisohjaajan tehtävään liittyvät oikeudet mietityttää, etenkin päihteettömyyden todentamisen tukena oleva puhallutusoikeus pohdituttaa.

6.2 Vertaisohjaajan tehtävät kehittäjäryhmän näkökulmasta

Vertaisohjaajan tehtävät kehittäjäryhmän näkökulmasta rakentuivat seuraavanlaisiksi: osallistujien huomioiminen, osallistumisen ja osallistujien aktivointi, tilasta vastaaminen, kahvinkeitosta ja hankinnoista huolehtiminen sekä riskitilanteiden kartoitus että hallinta.

Osallistujien huomioiminen toiminnan tasolla tarkoittaa sitä että tervehditään kaikkia kun vastataan illasta. Lisäksi ollaan paikalla ja muistutetaan kävijöitä vieraskirjasta.

Osallistumisen ja osallistujien aktivointi käytännön tekoina tarkoittaa organisoimista ja teemoittamista. Voidaan toimia ohjelmamestarina oman inspiraation ja tahdon mukaan. Voidaan pitää tietovisa, karaokea tai bingoa.

Tilasta vastaaminen sisältää valojen sammuttamisen ja sälekaihtimien kiinni laittamisen. **Kahvinkeitosta ja hankinnoista huolehtiminen** tehtävien osalta tarkoittaa kahvinkeittoa ja siihen tehtäviä hankintoja. Lisäksi toimintaan sisältyy kahvikassasta huolehtiminen; kahvimaksujen seuranta, tilitys ja saatavien tulojen säilytys

Riskitilanteiden kartoitus ja hallinta käytännön tekoina tarkoittaa riskien ja vaaratilanteiden kartoittamista, tarvittaessa päihtyneen poistamista. Käytännön toimina se käsittää hälylaitteen käytön ja hälyn soittamisen, yhteyden oton Securitakseen sekä matkapuhelimen käytön. Tehtäviin kuuluu ensiapuvälineiden käyttö, ensiavun antaminen ja sammutuspeiton käyttö. Lisäksi poikkeamatilanteista ja häiriöistä ilmoittaminen on osa kokonaisuutta.

6.3 Vertaisohjaaja-kokeilun tuottamat tehtävät

Kokeiluun osallistuneiden näkökulmaa kartoitettiin ryhmähaastattelulla ja tulokseksi käytännön toiminnan pohjalta esille nousivat seuraavat toiminnalliset tehtävät.

Tilanteisiin varautuminen ja ennakointi käytännön tekoina tarkoittaa erilaisten, ennakoimattomien tilanteiden huomioimisen ja niihin varautumisen. Pyritään olemaan provosoitumatta. Tilanteiden varalta nähdään turvallisuuden vuoksi kahden henkilön mukana olo tärkeänä. Lisäksi toinen vertaisohjaajista voi toimia todistajana tarpeen vaatiessa. Myös oikeuksista kiinni pitäminen kuuluu tähän.

Analyysin pohjalta ja aineiston mukaan tulee huomioida myös niiden henkilöiden osallistumisen mahdollisuus tehtävään, joilla ei ole välttämättä puhelinta tai puheaikaa omassa puhelimessaan. Puhelimen käyttömahdollisuus, puhelinyhteyden saaminen tarvittaessa ja soittamisen mahdollisuutta pidettiin tärkeänä sekä tilanteisiin varautumisen että ennakoinnin kannalta vertaisohjaajana ollessa. Tehtävän hoitamisen tukena tuotiin esille myös se, että voi joutua kysymään ohjeistusta ja tässä kohdin esille tuotiin puhelinyhteyden saaminen henkilökuntaan.

Tilanteen mukainen opastus ja auttaminen toiminnan tasolla tarkoittaa sitä että vertaisohjaajana osataan opastaa, neuvoa ja auttaa tilanteen mukaan. Ollaan olemassa ja palvellaan.

Tilasta huolehtiminen tarkoittaa käytännössä sitä, että ensin keitetään kahvit. Yhteisessä asukastilassa vietetyn ajan päätteeksi jäljet korjataan ja paikat pidetään siistinä sekä puhtaana. Käytön jälkeen tilat, myös wc tarkistetaan, valot sammutetaan, verhot ja ovet suljetaan. Tekniset laitteet (tv ja tietokone) suljetaan.

Tilan valvonta ja järjestyksen ylläpito käsittää sen että tilaan tulijat huomioidaan ja heidän toimintaansa seurataan. Vertaisohjaajana ollaan tietoisia siitä, mitä tilassa tapahtuu myös silloin kun henkilökunta ei ole paikalla. Valvontaan kuuluu se, ettei ulkopuolisia eikä päihtyneitä oteta tilaan. Tila halutaan pitää rauhallisena ja päihteettömänä. Järjestyksen ylläpidossa mennään väliin, autetaan ja soitetaan tarvittaessa apua 112:sta. Lisäksi on lupa poistaa henkilö tarpeen niin vaatiessa tilasta.

7 Tuotos

kuvio 2. Tutkimuksellisen kehittämistyön tuloksien pohjalta
 ”Vertaisohjaajan tehtävät asukkaan osallisuuden vahvistamiseksi”

Kehittämistyön tuotoksena syntyi kuvaus keskeisistä vertaisohjaajan tehtävistä asukkaan osallisuuden vahvistamiseksi kuntouttavassa asumisyksikössä.

Vertaisohjaajan tehtävät tarjoavat asumisyksikön asukkaalle mahdollisuuden aktiiviseen osallisuuteen ja toimijuuteen omassa asuinympäristössä. Tehtävässä toimiesaan voi olla itse aktiivinen osallistuja, vahvistaa omia vuorovaikutuksellisia valmiuksia ja taitojaan huomioidessaan muut osallistujat. Opastaessaan ja auttaessaan muita on mahdollisuus vahvistaa paitsi omaa myös toisen asukkaan osallisuuden tunnetta oman asuinyhteisönsä jäsenenä. Asukkaan osallisuuden vahvistumiselle tarjoutuu mahdollisuuksia erilaisten toiminnallisten aktiviteettien ja yhteistoiminnan kautta.

Kehittämistyöhön osallistuneet jakavat saman ajatuksen siitä, että yhteisesti halutaan ylläpitää ja vahvistaa asumisyksikön päihdehaitatonta toimintakulttuuria ja siten tukea eri keinoin päihteettömyyttä asukkaiden yhteisessä asukastilassa. Vertaisohjaajalla katsottiin olevan oikeus evätä päihtyneen asuintoverin pääsy yhteisiin tiloihin tai tarvittaessa poistaa päihtynyt henkilö tilasta. Vertaisohjaajan tehtävä ei sulje pois asukkaan omaa vastuuta itsestään pikemminkin vertaisohjaajan tehtävässä tarkastellaan asioita yhteisestä näkökulmasta. Tilan turvallisuudesta, valvonnasta ja järjestyksen ylläpidosta vastataan siten yhdessä : osallistujina ja asukkaina.

8 Pohdinta

Tämän tutkimuksellisen kehittämistyön tarkoituksena oli kehittää vantaalaisen kuntouttavan asumisyksikön vertaisohjaajatoimintaa. Tavoitteena oli vahvistaa asukkaiden osallisuutta oman asuinyhteisön jäsenenä. Kehittämistyön tuotoksena syntyi vertaisohjaajan keskeiset tehtävät päihde - ja mielenterveyskuntoutujien asumisyksikössä. Vertaisohjaajan tehtäviksi jäsenyivät päihteettömyyden tukeminen, osallistujien ja osallistumisen aktivointi sekä yhteisestä tilasta vastaaminen.

Vertaisohjaajan tehtävässä toimiminen tarjoaa asukkaalle mahdollisuuden yhteisöön sitoutumiseen. Kehittämistyön tulokset linjautuvat samansuuntaisesti Nivalan(2008) näkemyksen kanssa siitä, että mitä laajemmin ihminen on mukana yhteisön elämässä, sitä vahvemmin hänelle konkretisoituu yhteisön sisäpuolisuus ja yhteisöön kuuluminen. Parhaimmillaan asumisyksikön toimintaan osallistumisen kautta voi rakentua yhteisöön kiinnittymistä ja sitoutumista vahvistava kehä, jossa sosiaalinen kanssakäyminen, jaettu yhteinen arki sekä yhteisössä rakentuva luottamuksen ilmapiiri vahvistavat kuulumisen tunnetta ja halua kantaa vastuuta yhteisössä. (Nivala 2008: 167-168.)

Nivalan (2008) nimeämien osallisuuden ulottuvuuksien avulla voidaan kuvata asumisyksikössä rakentuvaa osallisuutta. *Annetun jäsenyyden* voi nähdä kuvaavan asukkaana olemista, jolloin yksilö voi ottaa yhteisön jäsenyyden ulkoapäin annettuna tai osallistua asuinyhteisön toimintaan ilman erityistä sitoutumista tai kiinteämpää suhdetta muihin asukkaisiin. Sen sijaan *osallistuva jäsenyys* kuvaa vahvempaa sitoutumista ja eri tavoin mukana olemista oman asumisyhteisön päivittäisessä arjessa. Asumispalveluyksikön kuntouttavan asumisen ja kuntoutumisen yhtenä tavoitteena voidaan nähdä Nivalan kuvaama *koettu osallisuus*, jossa asukas jakaa yhteiset toimintatavat ja sopimukset, kokee yhteenkuuluvuutta ja solidaarisuutta toisten yhteisön jäsenten kesken ja siten löytää paikkansa yhteisön jäsenenä. (Nivala 2008: 166-177.)

Vertaisohjaajan tehtävänä on osallistujien ja osallistumisen aktivointi. Vuorovaikutuksellisessa tilanteessa huomioidaan kaikki asukastilaan tulijat, laitetaan vieraskirja esille ja muistutetaan tarvittaessa kävijöitä kirjaamaan nimensä siihen. Vertaisohjaajana ollessaan asukkaalla on mahdollisuus hyödyntää ja jakaa omaa asumisen kokemustaan ja asumisyksikköön liittyvää tietotaitoa esimerkiksi uuden tulijan hyväksi. Hän opastaa ja auttaa tilanteen mukaan asuintalon arjessa.

Yhteisössä olemassa olevat osallisuuden mahdollisuudet eivät itsessään saa aikaan osallisuutta, vaan edellytyksenä ovat asukkaan valmiudet hyödyntää näitä mahdollisuuksia. Asukas tarvitsee erilaisia tiedollisia, taidollisia, toiminnallisia ja sosiaalisia valmiuksia osallistuakseen kanssakäymiseen. Yhteisön tarjoamat osallisuuden mahdollisuudet ja asukkaan valmiudet muodostavat perustan osallistumiselle. (Nivala 2008: 170). Vertaisohjaaja voi rohkaista osallistumaan talon asukasta yhteisiin toimintoihin kuten ryhmiin, retkille ja lauantaisten aamupalan valmistamiseen.

Asumisyksikön asukastila tarjoaa viihtyisän ja vertaisuuteen tukevan toimintaympäristön, joka luo mahdollisuudet sekä perustan osallistumiseen että päihteettömään vapaa-ajanviettoon. Vertaisohjaaja voi hyödyntää omia mielenkiintojaan ja taitojaan organisoimissaan ja teemoittaessaan toimintaa. Asukkaan osallisuutta aktivoivina ja vahvistavina toimintoina voivat olla esimerkiksi tietovisat, pelit, kahvinkeitto, leipominen, ruuanvalmistus ja askartelu. Kahvinkeittäminen ja hankinnoista huolehtiminen kuuluvat vertaisohjaajan toimiin mutta toisaalta tarjoavat hyvän mahdollisuuden muidenkin osallistujien aktivoimiseen eli tehtävien jakamiseen ja siten yhteistoimijuutta vahvistaen. Jyrkämän (2008) mukaan toimijuus voidaan nähdä osallisuutta vahvempana kokemuksena, joka syntyy tekemisessä ja jossa kytkökset kokemuksen, motivaation ja toiminnan välillä ovat selkeämmät. Toimijuus liittyy vahvasti siihen, miksi osallisuutta kannattaa vahvistaa omien voimavarojen käyttöön, voimaantumisen ja kuntoutumisen edistämiseksi. Mitä vahvemmin yksilö kokee, että kykenee vaikuttamaan ja toimimaan, sitä motivoituneempi hän on toimimaan (Jyrkämä 2008: 190-203; Rouvinen- Wilenius - Koskinen- Ollonqvist 2011: 59).

Asukastilaa ja siellä toimimista voidaan kuvata merkityksellisenä tekijänä asukkaiden osallisuuden ja vertaisuuden vahvistajana saatujen tuloksien näkökulmasta. Vertaisohjaajan tehtävänä on vastata tilasta ja katsoa että paikat ovat käytön jälkeen asianmukaisessa kunnossa. Se tarkoittaa sitä, että likaiset astiat ovat koneessa, valot sammutettuina, verhot, ovet sekä tekniset laitteet (tv ja tietokone) ovat suljettuina. Yhteisestä tilasta halutaan pitää hyvää huolta ja se tulee näkyväksi myös tuloksissa. Turvallisuudesta huolehtiminen koetaan tärkeänä. Tämä ilmenee käytännössä siten, että vertaisohjaajina voi toimia kaksi henkilöä. Tehtävänjaon myötä riskitilanteisiin ja ennakoimattomiin tapahtumiin voidaan varautua ja vastata paremmin. Näin toimien valvonnan ja järjestyksen ylläpitämisen vastuuta jaetaan. Valvonnassa korostuu se, ettei ulkopuolisia eikä päihtyneitä lasketa tilaan. Asumisyksikön toimiessa asunto ensin -periaatteen mukaan soveltuvin osin, päihteiden käyttö ei sinällään ole este asumiselle mutta asu-

misen tulee sujua päihdehaitattomasti. Yhteinen asukastila sen sijaan on nimetty päihdeettömäksi tilaksi. Päihdeettömyyden tukemista voidaan kuvata vertaisohjaajan työskentelyn taustalla olevana arvona, sääntönä ja toimintatapana. Vertaisohjaajan tulee pyrkiä provosoimattomaan toimintatapaan tehtävässä ollessaan. Kehittämistyön tuloksista voi tulkita vertaisohjaajalle suodun oikeutuksen evätä päihtyneen henkilön pääsy asukastilaan. Ongelmalliseksi tilanteen voi tehdä päihdeettömyyden todentaminen. Vertaisohjaajalla ei ole käytettävissään esimerkiksi promillemittaria, jolla todentaa henkilön päihtymystila. Päihdeettömyyttä valvoessaan hän joutuu siten harkitsemaan ja havainnoimaan tilannekohtaisesti. Nivalaa (2008) mukailen asukkaan oikeutta yhteisön hyvään tarkoittaa siten osallisuutta turvallisuudesta, mielekkään toiminnan mahdollisuuksista ja yhteistyön voimalla kartutettavista hyvinvoinnin edellytyksistä. Yhteisöön kuulumisesta tekee arvokasta juuri se että se tuo mukanaan osallisuuden yhteisön hyvästä eli kaikesta siitä positiivisesta, mitä yhteisöllä on ja mitä se pystyy tuottamaan yhteisönä yksilöön verrattuna. (Nivala 2008: 166.)

Päihdeettömyyden tukeminen voi johtaa muutosprosessiin – samalla myös oppimisprosessin mahdollistaen, jossa voi olla kyse poisoppimisesta, uudelleen oppimisesta, uuden oppimisesta kasvusta, kehityksestä tai uuden kehittymisestä. Merkittävintä on, miten kuntoutuja muuttaa kuntoutumiseensa liittyviä asioita itselleen käyttökelpoiseksi kokemusvarannoksi - tapahtuu itserefleksion kautta kuntoutumista suhteessa siihen ympäristöön ja kontekstiin jossa hän elää. (Sipari - Mäkinen 2014: 169).

Landgrenin ja Leinosen mukaan työntekijöillä on tärkeä rooli vertaisohjaajien elämän hallinnan tukemisessa. Työntekijöiden katsottiin olevan merkityksellisessä roolissa motivaation, osallisuuden, oppimisen toteutumiseen sekä vertaisohjaajien itseluottamuksen vahvistamiseen. Työntekijöiden antama palaute ja tuki koettiin motivoivana tekijänä ja osallisuuden toteutumisen edellytyksenä. Yhteisen työskentelyn todettiin tukevan yhteisöllisyyden toteutumista. Työntekijät toimivat osin myös esimerkkeinä siitä, kuinka työtä tehdään. (Landgren – Leinonen 2013: 36)

Laitilan (2010) tutkimuksessa todettiin, että erilaisille palvelunkäyttäjille tulisi olla tarjolla enemmän osallistumisen ja osallisena olemisen vaihtoehtoja ja mahdollisuuksia. Osallisuudelle ei myöskään välttämättä tahdo löytyä aikaa eikä työntekijöillä ole välttämättä riittävästi osaamista osallisuuden mahdollistamiseksi ja tukemiseksi. (Laitila 2010: 110).

Kuntoutuksen paradigman muutos ja kuntoutujan valinnan vapauden lisääntyminen edellyttävät rakenteellisia ja lainsäädännöllisiä paikan määrityksiä ja muutoksia rakenteissa, jotta asiakkaiden osallisuus vahvistuisi palvelujen suunnittelussa ja toimintakäytännöissä. Kuntoutujan osallisuutta ja valinnanvapautta koskevat kehityssuunnat haastavat sosiaali- ja terveydenhuollon toimialan käytännöt ja saattavat ravistella olemassa olevia rakenteita. Elämme monin tavoin mielenkiintoista aikaa, jolloin jää nähtäväksi millaisia muutoksia SOTE- uudistus tuo tullessaan kuntoutuksen areenoille. Osallisuuden vahvistamiseen liittyy myös valta, olemmeko valmiita tarkastelemaan omia asenteitamme saati muuttamaan toimintatapojamme?

Vertaisohjaajan tehtäviä kartoitettaessa toimintatutkimuksellinen lähestymistapa osoitautui joustavaksi ja muutoksia sallivaksi mutta kuitenkin tarjosi järjestelmällisen kehityksen työskentelyyn. Aineiston keruussa hyödynnettiin monimenetelmällisyyttä eli triangulaatiota. Tutkimusaineisto koostui yksilöllisistä asukkaiden teemahaastatteluista, kehittäjäryhmän ryhmäkeskusteluista sekä kokeiluun osallistuneiden ryhmähaastattelusta. Tämän voi osaltaan katsoa kohottavan tutkimuksen luotettavuutta sillä se osoittaa saman tuloksen saavuttamisen eri lähestymistavoilla.

Asukkaiden kotona toteutuneet haastattelutilanteet muodostuivat luonteviksi, ilmapiirin ollessa avoin ja luottamuksellinen. Kokoustilassa toteutunut haastattelu muodostui muodollisemmaksi. Ympäristö vaikuttaneen siihen että tilanne muodostui virallisemmaksi ja osin myös siitä haastateltava ja haastattelija istuivat kokouspöydän molemmin puolin. Eräs haastateltava toikin puheessaan esille ”että kun on tuo nauhuri, heti menee viralliseksi”. Vuorovaikutus haastateltavien kanssa sujui osan tuottaessa puhetta enemmän, toisten ollessa niukkasanisempia. Luontevan ilmapiirin syntymiseen lienee vaikuttanut sekin että kahden haastateltavan osalta osapuolet tiesivät toisensa entuudestaan. On lopulta vaikea arvioida sitä kuinka paljon ennalta tunnettavuus vaikutti haastattelun sisällölliseen antiin. Pohdin myös, saattoiko aiempi tunteminen luoda ennako-odotuksia vaikka kohtaaminen tapahtui nyt asukkaan kotona ja uudessa tilanteessa sekä luonnollisesti vapaaehtoisuuteen perustuen.

Kehittäjäryhmän työskentelyä ja kokousten sujuvuutta tuki asukastilan rauhoittaminen pääosin kehittäjäryhmän käyttöön sovittuina ajankohtina. Kokousajankohdat olivat etukäteen tiedossa ja talon asukkaita informoitiin asiasta. Lisäksi kehittäjäryhmän asukasyöryhmiä jäsenten kanssa oli sovittu että tutkija lähettää muistamisen tueksi kokousta edeltävänä

päivänä tekstiviestin osallistujille. Pohdittavaksi jäi, kuinka olisi saatu hiljaisempien osallistujien ääntä enemmän kuuluviin ja siten tasapuolisempaa osallistumista kaikille läsnäolijoille mahdollistaen. Alkupalven 2014 aikaan virinnee innostuksen ja mielenkiinnon ylläpitäminen kehittäjäryhmässä kevät-kesällä näyttäytyi tietyllä tavoin haasteelliselta. Haasteen kehittäjäryhmän työskentelyyn eittämättä tuotti kehittäjäryhmän jäsenten vaihtuvuus sekä se, että asumisyksikkö toimi osan aikaa työntekijöiden osalta vajaamiehisenä, ollen siten toiminnassaan aika haavoittuvainen. Uudehkolla asumisyksiköllä oli samanaikaisesti meneillään muitakin kehittämisprosesseja. Kehittämisessä tulee sietää epävarmuutta, ristiriitoja ja jatkuvia muutoksia. Kompleksinen todellisuus ja kehittämisen reflektiivinen luonne asettavat haasteita kehittämiselle ja sen tekijöille. (Toikko – Rantanen 2009: 53).

Tutkimuksellisessa kehittämistyön prosessissa sitouduin noudattamaan hyväksi tunnustettuja toimintatapoja, rehellisyyttä, huolellisuutta, tarkkuutta kehittämistyössä, tulosten tallentamisessa, esittämisessä sekä tutkimusten ja niiden tulosten arvioinnissa. Sovelsin tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisia ja eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä ja tuloksia julkaistessani pyrin avoimuuteen ja hyvän tieteellisen käytännön mukaan ”antamaan kunnian niille, joille se kuuluu” lähdeaineistoa merkitessäni. (Kuula 2011: 35).

Tutkimukseen osallistuvia henkilöitä kohdeltiin ihmisarvoa kunnioittavasti. Tutkimukseen osallistuvat henkilöt olivat mukana omasta tahdostaan ja heidän anonymiteettiaan suojeltiin. Kehittämistyöhön osallistuvia tiedotettiin hyvissä ajoin ensin suusanallisesti ja sitten myös tutkimustiedotteen muodossa, että haastatteluun osallistuminen ja kehittämistyöryhmässä työskentely eivät vaikuta asumiseen ja niistä ei ole haittaa tai vahinkoa millään tavoin osallistujalle.

Yhteistyöstä tehtiin sopimukset, jotka kirjoitettiin kahtena kappaleena, joista toinen annettiin tutkimukseen osallistujalle. Osallistujilla oli mahdollisuus keskeyttää osallistumisensa missä vaiheessa tahansa ilman eriteltyä syytä ilmoittamalla siitä suullisesti tutkimuksen tekijälle.

Aineiston keruussa ja säilyttämisessä sitouduin työskentelyssäni eettisesti kestävään toimintatapaan. Sanelulaitetta, johon haastattelut ja kehittäjäryhmän kokoukset tallennettiin, säilytin aineiston keruuvaiheessa kotini työhuoneen lukollisessa laatikossa. Litteroitujen haastattelujen ja kehittäjäryhmän kokouksien sähköiset versiot olivat kotona tietokoneen muistissa salasanan takana ja paperille tulostetut versiot lukollisessa laati-

kossa. Tiedossani oli sekä kehittäjäryhmässä olleiden että haastateltavien nimet ja puhelinnumerot, jotka olen poistanut työpuhelimestani. Tutkimuksen valmistuttua hävitin kootun aineiston oman työpisteeni, Koisorannan palvelukeskuksen paperisilppurissa ohjeistuksen mukaisesti eikä se siten tule olemaan kenenkään toisen käytettävissä. Tietokoneelle tallennetut tiedostot olen hävittänyt koneen muistista samoin kuin olen poistanut nauhoitetun aineiston sanelulaitteen muistista. Valmis opinnäytetyö on luettavissa eletronisessa muodossa Theseus-tietokannasta.

Merkityksellistä on ollut myös pohtia omaa roolia kehittäjäkumppanien joukossa. Yhdistelmä haastoi minut tutkijana tarkastelemaan omia asenteitani, ajatuksiani, toimintatapojani, ammatillisuutta ja arvoja. Etenkin kehittäjäryhmän työskentelyssä oman, luontevan position löytäminen tuotti vaikeutta. Jälkikäteen tarkastellen olisin voinut toimia roolissani rohkeammin, hyödyntää monipuolisemmin yhteistoiminnallisia ja luoviakin menetelmiä. Oma ammatillinen tausta, arvot ja muodostivat tutkimuksellisen ajattelun pohjan mutta on ollut oltava tietoinen toimintaympäristön mahdollisuuksista, esteistä ja tietyistä reunaehdoista joiden puitteissa toimitaan. Tässä kohdin koen hyötyneeni suuresti asumisyksikön vastaavan ohjaajan kanssa käymistä keskusteluista, joissa oli mahdollisuus reflektoida yhteisesti sekä kehittämistyön etenemistä eri vaiheissa että kuntouttavan asumisyksikön toimintaa. Koen ymmärrykseni kasvaneen siinä kuinka monimuotoinen ja kuntoutuksellisestikin haastava tehtävä on uuden kuntouttavan asumisyksikön toiminnan aloittaminen etenkin kun sovelletaan asunto ensin -periaatetta. Miten erilaisista toimintaympäristöistä asukkaat saapuvat ja kuinka erilaisilla asiakasorientaatioilla työntekijät ovat. Kun kyseessä on päihdepalvelujen asumispalveluihin kuuluva kuntouttavan asumisyksikkö, voi todeta että erilaisten toimintakulttuurien kirjo on laaja eikä yhteentörmäyksiltä voi välttyä. Haasteelliset tilanteet ja kriisit voidaan kuitenkin nähdä mahdollisuutena eikä esteenä. Mielestäni tämä tarjoaa oivallisen maaperän yhteisen ymmärryksen rakentamiselle, jossa voidaan tavoitella sekä yksilön että yhteisön hyvää. Mikään ei synny tyhjästä vaan tarvitaan avointa vuoropuhelua, yli rajojen menevää yhteistyötä, verkostoitumista ja ennen kaikkea asukkaan äänen kuulemistä.

Tutkimuksellisen kehittämistyön voidaan katsoa asemoituvan hyvin Vantaan kaupungin strategisten painopisteiden suuntaisesti ja siellä erityisesti kohtaan ”palveluiden uudistaminen” ,jossa päämääränä on kuntalaisten osallistuminen palveluiden kehittämiseen. ”Vertaisohjaajatoiminnan kehittäminen päihde - ja mielenterveyskuntoutujien asumisyksikköön” tulee niveltymään luontevaksi osaksi myös päihdepalveluiden kuntoutta-

vien asumispalveluiden tulokortin tavoitteeseen ”Asiakkaiden osallistaminen palveluiden kehittämiseen ja tuotantoon sekä aktiivisen asumisen mallin käyttöönoton laajentaminen”. Kehittämistyöhön osallistuessaan asukkaalla on siten ollut mahdollisuus toimia paitsi kehittäjäryhmän ja yhteisönsä jäsenenä, asukkaana, kokemusasiantuntijana myös kuntalaisen roolissa. Vertaisohjaajatoimintaa kehitettäessä asukkaat ovat osallistuneet suunnitteluun, päätöksen tekoon ja toteutukseen. Vaikka strategisessa tavoitteessa puhutaan asiakkaiden osallistamisesta on pyrkimyksenä ollut kohdata asukkaat kehittämissä tasavertaisena kumppanina ja osallistujina prosessin kaikissa sen eri vaiheissa.

Freiren (2005) mukaan ihmiset ovat aktiivisia osapuolia oppiessaan. Muutoksen aikaansaamiseksi tarvitaan ihmisten keskinäistä vuoropuhelua tavoitteenaan muuttaa olemassa olevaa maailmaa. Osallisuuden kokemus syntyy, kun ihmisessä herää tietoisuus ja kokemus muutoksen mahdollisuudesta .(Freire 2005: 95-97.)

Kuntoutuksen paradigman muutos on merkinnyt kuntoutujan oman kokemuksen ja aktiivisen osallisuuden esiin nostamista, huomion kiinnittämistä kuntoutujan voimavaroihin vajavuuksien sijasta sekä sosiaalisten ja kontekstuaalisten tekijöiden huomioon ottamista niin ongelmien perustaa kuin niiden käsittelymahdollisuuksia pohdittaessa. Kokemusasiantuntijuuden hyödyntämistä kouluttajan, vertaisryhmien ohjaajana, tukihenkilöinä sekä ennen kaikkea palveluiden arvioinnissa, kehittämisessä ja suunnittelussa tulee huomioida nykyistä enemmän merkityksellisenä, käytännön näkökulman tuottajana ja täydentäjänä, yhteiseen kuntoutustyöhön kuuluvana osana. On siten kiintoisaa pohtia, millaisia kuntouttavan asumisen innovaatioita syntyisikään jos nykyistä kuntouttavan asumispalvelun järjestelmää katsottaisiinkin entistä enemmän kokemusasiantuntijan silmin. Millaisia asiakkaan osallisuutta vahvistavia toimintamalleja ja hyviä käytäntöjä voitaisiin tasavertaisuuteen pyrkivällä yhteistyökumppanuudella ja monialaisella , rajapintoja ylittävällä yhteistyöllä kehittää ja saada aikaiseksi.

Syrjäytymisen katkaisemiseksi on ensiarvoisen tärkeää edistää ihmisessä itsestään lähtevää toimintaa ja tukea ihmisen omaehtoista suoriutumista ja osallistumista yhteiskunnassa. Ollaan osallisuuden ytimessä.

Lähteet

Aaltola, Juhani - Valli, Raine (toim.)2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä: PS- kustannus.

Ahmaoja, Minna 2006. Osallisena elämässä. Helsinki. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto.

Anttila, Pirjo 2005. Ilmaisuu, teos, tekeminen ja tutkiva toiminta. Tallina: Akatiimi Oy.

Eskola, Jari – Suoranta, Juha 2001.Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 5.painos. Tampere: Vastapaino.

Freire, Paolo 2005. Sorrettujen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino.

Heikkinen, Hannu 2006.Toimintatutkimuksen lähtökohdat. Teoksessa Heikkinen, Hannu – Rovio, Esa – Syrjälä, Leena (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Vantaa: Kansanvalistuseura.

Heikkinen, Hannu L.T.2001:Toimintatutkimus- toiminnan ja ajattelun taitoa. Teoksessa Aaltola, Juhani –Valli, Raine(toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I, Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hirsjärvi, Sirkka – Hurme, Helena 2011. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hokkanen, Liisa 2014. Valtaistavan sosiaalisen asianajon edellyttämät toimijuudet. Väitöskirja. Lapin yliopisto. Acta Electronica Universitatis Lapponiensis 145. <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/95937/HokkanenActaE%20145pdf?sequence=4> Luettu 10.3.2015.

Hyväri, Susanna (2005) Vertaistuen ja ammattiauttamisen muuttuvat suhteet. Teoksessa Nylund, Marianne – Yeung, Anna Birgitta (toim). Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino.

Järvikoski, Aila – Härkäpää, Kristiina 2011. Kuntoutuksen perusteet. Helsinki: WSOY-pro Oy.

Järvikoski, Aila 2013. Monimuotoinen kuntoutus ja sen käsitteet. Sosiaali - ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013: 43. Helsinki. Verkkojulkaisu.

Jyrkämä, Jyrki 2008. Toimijuus, ikääntyminen ja arkielämä : hahmottelua teoreettis-metodologiseksi viitekehukseksi. Gerontologia 2008/4.

Karjalainen, Vappu – Vilkkumaa, Ilpo 2012. Kuntoutus kanssamme. Tampere: Juvenes Print-Suomen Yliopistopaino Oy.

Karjalainen, Sakari – Launis, Veikko - Pelkonen, Risto – Pietarinen, Juhani (toim.) 2002. Tutkijan eettiset valinnat. Tampere: Gaudeamuskirja.

Kaseva, Kaisa – Sarvimäki, Pirjo – Autti, Taina – Mäntyranta, Taina – Haverinen , Riitta – Pörförs, Pia. 16.11.2011. Sosiaali - ja terveysministeriö. Muistio. Asiakkaan asema, itsemääräminen ja vaikutusmahdollisuudet sosiaali - ja terveydenhuollon kehittämisessä – integroitu kirjallisuuskatsaus. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201504223159> Luettu 9.10.2014.

Koskisuu, Jari 2004. Eri teitä perille. Mitä mielenterveyskuntoutus on? Helsinki: Edita Prima Oy.

Kuula, Arja 2011. Tutkimusetiikka : Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Kuuskoski, Eeva 2003. Vertaistoiminta osana ihmisyyttä. Teoksessa Niemelä, Jorma – Dufva, Virpi (toim.): Hyvinvoinnin arjen asiantuntijat. Sosiaali - ja terveysjärjestöt uudella vuosituhanella. Jyväskylä: PS -kustannus.

Laatikainen, Tanja (toim.) 2010. Vertaistoiminta kannattaa. Opas. Asumispalvelusäätiö ASPA: SOLVER palvelut Oy.

<http://www.kansalaisareena.fi/Vertaistoiminta> kannattaa.pdf

Laitila, Minna 2010. Asiakkaan osallisuus mielenterveys- ja päihdetyössä. Väitöskirja. Hoitotieteen laitos. Terveystieteiden tiedekunta. Itä-Suomen yliopisto. Kuopio 2010. Verkkodokumentti. http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-0224-5/. Luettu 13.10.2014

Landgrén, Saana – Leinonen, Tuulikki 2013. Vertaisohjaajatoiminnasta tukea elämänhallintaan. Opinnäytetyö. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Sosiaaliala. Sosionomin (AMK) koulutusohjelma.

Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma. 2009. Mieli 2009-työryhmän ehdotukset mielenterveys- ja päihdetyön kehittämiseksi vuoteen 2015. Verkkojulkaisu. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:3. <https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/hankkeet-ja-ohjelmat/kansallinen-mielenterveys-ja-paihdesuunnitelma> Luettu 11.12.2014.

Mikkonen, Irja 2009. Sairastuneen vertaistuki. Väitöskirja. Kuopion yliopisto. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 173. <http://www.kansalaisareena.fi/irjasbn978-951-27-1232-8.pdf> luettu 15.3.2015

Minkler, Meredith 2000. Using participatory Action research to build healthy communities. Public Health Reports. Mar-jun: 115(2-3). www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1308710/ Luettu 1.4.2015

Nimi Ovesa – hankkeen verkkokäsikirja. www.asuntoensin.fi/asunto_ensin/.../irti_asunnottomuudesta_-verkkokasi

Nivala, Elina 2008. Kansalaiskasvatus globaalin ajan hyvinvointiyhteiskunnassa. Kansalaiskasvatuksen sosiaalipedagoginen teoriakehys. Väitöskirja. Snellman-instituutin A-Sarja 24/2008. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Nivala, Elina – Ryytänen, Sanna. 2013. Kohti sosiaalipedagogista osallisuuden ideaalia. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja. Vuosikirja 2013 vol. 14.

Nylund, Marianne 2005: Vertaisryhmät kokemusten ja tiedon jäsentäjinä. Teoksessa Nylund, Marianne – Yeung, Anne Birgitta (toim.): Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino.

Rouvinen- Wilenius, Päivi – Koskinen- Ollonqvist, Pirjo (toim.)2011. Tasa-arvo ja osallisuus väylä terveyteen. Järjestöt suunnannäyttäjinä. Terveyden edistämisen keskuksen julkaisu 9/2011.Helsinki: Trio-Offset.

Seppänen - Järvelä, Riitta (toim.) 2005. Vertaismenetelmät kehittävän arvioinnin välineinä. Hyvät käytännöt – Menetelmäkäsikirja. Stakes. FinSoc Arviointiraportteja 2/2005. Helsinki.

Sipari, Salla - Mäkinen Elisa 2014. Kehittäjäkumppanuus vaatii uudenlaista osaamista. Julkaisussa Sipari, Salla – Mäkinen , Elisa - Paalasmaa, Pekka 2014. Kuntoutettavasta kehittäjäkumppaniksi. Metropolia Ammattikorkeakoulun julkaisusarja. AATOS-ARTIKKELIT 13/2014.

Silfverberg, Patrik 20.02.2012. Esimiehen/asiantuntijan vastualueen nykytilan analyysi sekä toimintasuunnitelma. Kuntouttavan asumispalvelun yksikkö. Vantaan kaupungin Perhepalvelut/Päihdepalvelut.

Sirviö, Kaarina 2006. Lapsiperheiden osallisuus terveyden edistämässä - mukana olosta vastuunottoon. Asiakastilanteiden arviointia sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöiden ja perheiden näkökulmista. Väitöskirja. Kuopion yliopisto. Yliopiston julkaisu E. Yhteiskuntatieteet 132.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2010. Sosiaalisesti kestävä Suomi 2020. Sosiaali- ja terveyspolitiikan strategia. Helsinki. Sosiaali- ja terveysministeriö.

Särkelä, Mona 2009. Miten huono-osainen voi olla osallinen? Päihteidenkäyttäjien, toimeentulotuen saajien, vankien ja asunnottomien osallisuus ja aktiivinen kansalaisuus. Pro gradu-tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Luettu 1.3.2015.

http://kans.jyu.fi/tutkimuksia/copy_of_aineistot/Maisteriohjelman-gradut/Sarkela-Mona-Gradu.pdf/view

Toikko, Timo – Rantanen, Teemu 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta.3.korjattu painos. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy . Juvenes Print.

Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5.uudistettu painos. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi.Gummerus Kirjapaino Oy.

Valokivi, Heli 2008. Kansalainen asiakkaana: tutkimus vanhusten ja lainrikkojien osallisuudesta, oikeuksista ja velvollisuuksista. Väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis 1286. Tampere. Tampereen yliopistopaino Oy.

www.uta.fi/laitokset/kirjasto/vaitokset/2008/2008005.html

<http://tampub.uta.fi/handle/10024/59337?11029> Luettu 11.4.2015.

Valvira.Mielenterveys- ja päihdehuollon ympärivuorokautiset asumispalvelut sekä päihdehuollon laitoshoido. Valtakunnallinen valvontaohjelma 2012-2014.Valvontaohjelmia 5:2012

Vantaan arvot. Vantaan kaupunki, internet sivut : http://www.vantaa.fi/fi/hallinto_ja_talous/ talousarviot - suunnitelmat ja kaupunkistrategia/kaupunkistrategia

Vantaan kaupungin osallisuusmalli. www.vantaa.fi>Osallistu ja vaikuta

Valtuustokauden 2013-2016 strategia . KV 17.6.2013.

Verkostokehittäjät.http://www.asuntoensin.fi/asunto_ensin/paavo-verkostokehittajat/tiedotteet. Luettu 22.10.2013.

Vilka, Hanna 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vilka, Hanna 2006. Tutki ja havainnoi. Vaajakoski: Gummerus kirjapaino Oy. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vilén, Marika – Leppämäki, Päivi – Ekström, Leena 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. Helsinki. Sanoma Pro: WSOY.

Tutkimushenkilötiedote kehittäjäryhmään tulevalle
Tervetuloa mukaan kehittämään vertaisohjaajatoimintaa!

xxxxxxxxxxx asumisyksikössä kehitetään vertaisohjaajatoimintaa. Tutkimuksellisen kehittämistyön tarkoituksena on kehittää vertaisohjaajatoimintaa yhteistyössä asukkaiden ja henkilökunnan kanssa. Lisäksi ajatuksena on mahdollisuuksien mukaan käynnistää syksyllä 2014 vertaisohjaajatoiminta yhteisesti sovitulla tavalla pienimuotoisella kokeilulla.

Kehittämistyön toteuttamiseksi kootaan huhtikuussa 2014 kehittäjäryhmä asukkaista ja työntekijöistä, joka kokoontuu 4 -5 kertaa. Tapaamiskerrat kestävät n.2 tuntia. Tapaamiskerroilla yhteistyöskentelyn avulla kehitetään vertaistoimintaa.

Kehittämistyö on osa minun opintoja Metropolia Ammattikorkeakoulun Kuntoutuksen ylemmän amk- tutkinnon opintoja. Kehittämistyön tutkimussuunnitelman on hyväksynyt Vantaan kaupungin Sosiaali – ja terveystoimen Tutkimus- ja kehittämistoiminnan koordinaatioryhmä (TUTKE). Perhepalveluiden johtaja Maritta Pesonen on myöntänyt kehittämistyölle tutkimusluvan viranhaltijapäätöksellä (§51/2014) 5.5.2014.

Kehittämistyöhön osallistuminen perustuu vapaaehtoisuuteen ja jokaisella osallistujalla on oikeus keskeyttää osallistumisensa milloin tahansa syytä ilmoittamatta. Kehittämistyöryhmän tapaamiset taltioidaan. Kaikki kerättävä tieto käsitellään luottamuksellisesti eikä ketään yksittäistä henkilöä voida tunnistaa lopullisesta raportista. Tutkimusaineiston analysointiin ei osallistu ulkopuolisia henkilöitä ja kaikki taltioitu materiaali hävitetään kehittämistyön valmistuttua. Valmis työ on saatavissa elektronisena versiona Metropolia Ammattikorkeakoulun kirjaston Theseus-tietokannasta ja kirjallisena xxxxxxxxxxxx asumisyksikön yhteisistä tiloista.

Annan mielelläni lisätietoa kehittämistyöstä. Yhteystietoni ovat tämän tiedotteen alalaidassa.

Allekirjoitus

Nimen selvennys

RitvaKankare

xxxxxxx

xxxxx.xxxxxxx@xxxxxx.xx

Tutkimushenkilötiedote haastatteluun tulevalle

Tervetuloa mukaan kehittämään vertaisohjaajatoimintaa!

Pyydän sinua osallistumaan haastatteluun.

xxxxxxxxxxxxx asumisyksikössä kehitetään vertaisohjaajatoimintaa. Tutkimuksellisen kehittämistyön tarkoituksena on kehittää vertaisohjaajatoimintaa yhteistyössä asukkaiden ja henkilökunnan kanssa. Lisäksi ajatuksena on mahdollisuuksien mukaan käynnistää syksyllä 2014 vertaisohjaajatoiminta yhteisesti sovitulla tavalla pienimuotoisella kokeilulla.

Kehittämistyö on osa minun opintoja Metropolia Ammattikorkeakoulun Kuntoutuksen ylemmän amk-tutkinnon opintoja. Kehittämistyön tutkimussuunnitelman ovat hyväksyneet Vantaan kaupungin Sosiaali- ja terveystoimen Tutkimus- ja kehittämistoiminnan koordinaatioryhmä (TUTKE). Perhepalvelujen johtaja Maritta Pesonen on myöntänyt kehittämistyölle tutkimusluvan viranhaltijapäätöksellä (§51/2014) 5.5.2014.

Opinnäytetyötä ohjaavat FT Elisa Mäkinen ja Pekka Paalasmaa Metropolian Ammattikorkeakoulusta.

Kehittämistyöhön osallistuminen perustuu vapaaehtoisuuteen ja jokaisella osallistujalla on oikeus keskeyttää osallistumisensa milloin tahansa syytä ilmoittamatta. Osallistuminen kehittämistyöhön ei vaikuta asumiseen ja saamiisi palveluihin.

Kehittämistyöryhmän tapaamiset taltioidaan. Kaikki kerättävä tieto käsitellään luottamuksellisesti eikä ketään yksittäistä henkilöä voida tunnistaa lopullisesta raportista. Tutkimusaineiston analysointiin ei osallistu ulkopuolisia henkilöitä ja kaikki taltioitu materiaali hävitetään kehittämistyön valmistuttua. Valmis työ on saatavissa elektronisena versiona Metropolia Ammattikorkeakoulun kirjaston Theseus –tietokannasta ja kirjallisena asumisyksikön yhteisistä tiloista. Annan mielelläni lisätietoa kehittämistyöstä. Yhteystietoni ovat tämän tiedotteen ala-laidassa.

Allekirjoitus

Ritva Kankare

xx-xxxxxxxx

xxxxx.xxxxxxx@xxxxxx.xx

Suostumusasiakirja

Suostumus tutkimukseen osallistumiseen

Olen saanut, lukenut ja ymmärtänyt Vertaisohjaajatoiminnan kehittäminen xxxxxxxxxxxxxx asumisyksikössä koskevan tutkimushenkilö-tiedotteen. Tiedotteesta olen saanut riittävän selvityksen tutkimuksen tarkoituksesta, tietojen keräämisestä ja säilytyksestä, ja minulla on ollut mahdollisuus saada lisätietoja suullisesti.

Ymmärrän, että osallistumiseni tutkimukseen on vapaaehtoista ja voin perustelematta keskeyttää osallistumiseni tutkimukseen milloin tahansa. Keskeytyksen ilmoitan tutkimuksellisen tekijälle Ritva Kankareelle joko suullisesti tai kirjallisesti. Tutkimuksen tekijän yhteystiedot löytyvät tämän suostumuslomakkeen alalaidasta.

Suostun osallistumaan tutkimukseen vapaaehtoisesti.

Paikka ja aika

Suostumuksen antajan allekirjoitus

nimen selvennys

Paikka ja aika

Suostumuksen vastaanottajan allekirjoitus

nimen selvennys

Ritva Kankare

xx-xxxxxxxx

xxxxx.xxxxxxx@xxxxxx.xx

TEEMAHAASTATTELURUNKO

PERUSTIEDOT

Mistä tulit asumisyksikköön?

ASUMINEN

Miten pitkään olet asunut?

Oletko viihtynyt? Tuntuuko asunto kodilta?

Onko asumisessa ollut haastavia tilanteita? Jos on, niin millaisia ne ovat olleet?

Jos olet saanut asumiseen tukea, niin minkälaista ja mistä sitä olet saanut?

Oletko saanut/ tarvinnut tukea muilla elämän alueilla?

Mihin asioihin olisit asumisen alussa tarvinnut tukea?

Haluatko kertoa jotakin muuta asumiseen liittyvää?

OSALLISTUMINEN/ YHTEISÖLLISYYS

Tunnetko naapureita (tai muita samalla piha-/lähialueella asuvia?)

Oletko osallistunut talon toimintaan, kuten asukastilaisuuksiin, kokouksiin, ryhmätoimintaan, yhteiselle aamupalalle?

Millaisia kokemuksia sinulla on osallistumisesta talon yhteisiin toimintoihin?

Oletko ollut mukana virkistystoimikunnassa tai sen järjestämässä toiminnassa?

Koetko yhteisöllisen toiminnan tärkeänä?

Miksi yhteinen toiminta ei kiinnosta? Mitä esteitä osallistumiseen voi olla?

Minkälainen ilmapiiri mielestäsi talossa on?

Mitkä asiat lisäävät yhteishenkeä?

Millaista yhteistä toimintaa taloon toivoisit lisää?

Mikä vahvistaisi asukkaiden osallistumista?

Mitkä asiat rakentavat luottamusta?

ASUKASDEMOKRATIA / VERTAISOHJAAJATOIMINTA

Millaisia vaikuttamisen mahdollisuuksia asukkaalla on?

Mihin asioihin haluaisit vaikuttaa?

Mikä mielestäsi lisää asukkaiden hyvinvointia?

Millaista voisi olla tulevaisuuden hyvä vertaistoiminta?

Mitä tehtäviä vertaisohjaajalle voisi sinun mielestäsi kuulua?

Mikä motivoisi ryhtymistä vertaisohjaajaksi?

Kehittämisehdotuksia ja toiveita yhteiseksi toiminnaksi?

1. VERTAISOHJAAJAN TEHTÄVÄT ASUKKAIDEN MUKAAN			
Pelkistetty ilmaisu	Alaluokka	Yläluokka	Pääloukka
<i>Huolehditaan likaisista astioiden pois viemisestä.</i>	viedä likaiset astiat pois	Vastuun ottaminen tilasta	
<i>Avaimen kanssa toimiessa ollaan vastuussa oven lukitsemisesta</i>	olla vastuussa avaimesta ja oven lukitsemisesta		
<i>Poistetaan tilasta</i>	poistaa tilasta		
<i>Katsotaan, ettei tule humalaisia.</i>	pitää tila päihteettömänä		
<i>Laitetaan vihkosysteemi</i>	vieraskirjasta muistuttaminen	Osallistujien huomioiminen	
<i>Katsotaan, että kaikki kävijät laittavat nimensä.</i>			
<i>Tullaan moikkaamaan</i>			
<i>Voisi perustaa AA-ryhmän.</i>	AA-ryhmän perustaminen	Osallistavien toimintojen tarjoaminen	
<i>Voisi miettiä yhteisen keittiöryhmän perustamista.</i>	keittiöryhmän perustaminen		
<i>Voisi olla tietokilpailuja, lautapelejä, Trivial pursuitiakin.</i>	pelien ja tietokilpailun mahdollistaminen		
<i>Voisi kokeilla erilaisia juttuja.</i>	erilaisten juttujen kokeileminen		
<i>Kartoittaa naisten kiinnostus askarteluun.</i>	askarteleminen		
<i>Hänellä ei ole vartijan eikä poliisin oikeuksia.</i>	vertaisohjaajan oikeudet	Valvonta ja järjestyksen ylläpitäminen	
<i>Valvotaan ja sanotaan pelisäännöt.</i>	pelisääntöjen valvonta pelisääntöjen sanominen		
<i>Vahtina oleminen</i>	olla vahtina		
<i>Ei suojella humalassa tulevia kavereita.</i>	olla suojelematta päihtyneitä kavereita	Päihteettömyyden tukeminen	
<i>Katsotaan, ettei tule humalaisia.</i>	pitää tila päihteettömänä		
<i>Poistetaan tilasta.</i>	poistaa tilasta		

2. VERTAISOHJAAJAN TEHTÄVÄT KEHITTÄJÄRYHMÄN MUKAAN			
Pelkistetty ilmaisu	Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
<i>Mitkä ovat vastuuhenkilön valtuudet kiinnikäymistilanteessa?</i>	vertaisohjaajan valtuudet		
<i>Tervehditään kun vastataan illasta</i>	tervehtiminen vastaa illasta	osallistujien huomioiminen	
<i>Paikallaolo on riittävää.</i>	olla paikalla		
<i>Sanotaan ja muistutetaan kävijöitä vieraskirjasta</i>	muistuttaa vieraskirjasta		
<i>Organisoidaan ja teemoitetaan.</i>	organisointi teemoittaminen	osallistumisen ja osallistujien aktiivointi	
<i>Voi olla ohjelmamestarina oman inspiraationsa ja tahtonsa mukaan.</i>	olla ohjelmamestari inspiraationsa mukaan olla ohjelmamestari tahtonsa mukaan		
<i>Voi olla karaokea, tietovisaa ja bingoa.</i>	karaoken vetäminen tietovisan pitäminen bingon pitäminen		
<i>Hälylaite olisi käytettävissä</i>	hälylaitteen käyttö		
<i>Tarvittaessa saa yhteyttä Securitakseen</i>	yhteydenottaminen Securitakseen	Riskitilanteiden kartoitus ja hallinta	
<i>Matkapuhelimen käyttömahdollisuus tilanteessa</i>	matkapuhelimen käyttäminen		
<i>Tilanteen vaatiessa vastaava voi soittaa hälyn</i>	soittaa häly		
<i>Ensiapuvälineet on oltava.</i>	osata käyttää ensiapuvälineitä		
<i>Ensiapukoulutus on oltava</i>	osata antaa ensiapua		
<i>Osaa käyttää sammu- tuspeittoa</i>	osata käyttää sammutuspeittoa		
<i>Poikkeamatilanteista ja häiriöistä ilmoittaminen.</i>	poikkeamatilanteista ja häiriöistä ilmoittaminen		
<i>Mistä ilmoitetaan ja kenelle ilmoitetaan.</i>	häiriöistä ilmoittaminen		

<i>Vertaisohjaajan riskien kartoittaminen ulosohjaustilanteessa</i>	riskien kartoittaminen ulosohjaustilanteessa	Riskitilanteiden kartoitus ja hallinta	
<i>Päihtyneen poistaminen tilasta</i>	päihtyneen poistaminen		
<i>Sälekaihtimet laitetaan kiinni.</i>	sälekaihtimien kiinni laittaminen	Tilasta vastaaminen	
<i>Valot sammutetaan x 2</i>	valojen sammuttaminen		
<i>Kahvinkeittäminen</i>	kahvin keittäminen	Kahvinkeitosta ja hankinnoista huolehtiminen	
<i>Hankintojen teko kaupasta</i>	hankintojen teko		
<i>Kahvimaksujen tilitys ja tulojen laskeminen</i>	kahvimaksujen tilitys		
	tulojen laskeminen		
<i>Kahvikassan ylläpito</i>	kahvikassan pito		
<i>Otetaan päivän kahvistä saadut tulot, laitetaan sovittuun paikkaan ja kassaan.</i>	kahvikassan säilyttäminen		
<i>Vastuuhenkilö katsoo, että kaikki maksavat osuutensa.</i>	kahvimaksujen seuranta		
<i>Työtehtäviin kuuluu vastuun kantaminen.</i>	vastuun kantaminen		

3. VERTAISOHJAAJAN TEHTÄVÄT KOKEILUSSA OLLEIDEN MUKAAN			
Pelkistetty ilmaisu	Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
<i>On toimittu oppaana.</i>	opastus	Osallistujien opastus ja auttaminen	
<i>Katsotaan systeemin päälle, ja jos voidaan auttaa, autetaan.</i>	auttaminen tilanteessa		
<i>Katsotaan ja autetaan tilanteen mukaan.</i>			
<i>Autetaan.</i>			
<i>Kansalaisvelvollisuus edellyttää menemään väliin ja auttamaan jos tilanne riistäytyy</i>			
<i>Kysyttäessä osataan neuvoa missä henkilökunta on.</i>	neuvominen	Osallistujien seuranta ja järjestyksen ylläpitäminen	
<i>Osataan neuvoa.</i>			
<i>Saa palvelua.</i>	palveleminen		
<i>Ollaan olemassa.</i>	olla olemassa		
<i>Päivystystehtäviä</i>	päivystäminen		
<i>Katsotaan, kuka tulee ja mitä tekee.</i>	osallistujien seuranta		
<i>Ollaan tietoisia tilan tapahtumista henkilökunnan poissa ollessa.</i>	tilan tapahtumien seuranta		
<i>Henkilökunnalle, joka eikä tiedä tilannetta, voidaan sanoa että ollaan päällelepäsmärinä katsele-massa tätä hommaa.</i>			
<i>Valvotaan, ettei tilaan tule ulkopuolisia</i>	tilan valvonta		
<i>Katsotaan että rauha säilyy ettei tarvitse soittaa 112.</i>	rauhan säilyttäminen tilassa		

<i>Katsotaan, ettei kukaan tule humalassa.</i>	tilan pitäminen	Osallistujien seuranta ja järjestyksen ylläpitäminen	
<i>Katsotaan, ettei kukaan tule päihtyneenä.</i>	päihteettömänä		
<i>Kansalaisvelvollisuus edellyttää menemään väliin ja auttamaan jos tilanne riistäytyy.</i>	kansalaisvelvollisuuden toteuttaminen		
	väliinmeno tilanteessa auttaminen tilanteessa		
<i>Saa heittää pihalle</i>	tilasta poistaminen		
<i>Ei voi suunnitella etukäteen hirveästi kun eteen tulevat tilanteet voivat olla niin erilaisia</i>	erilaisten tilanteiden ennakoiminen	Tilanteisiin varautuminen ja turvallisuudesta huolehtiminen	
<i>Voidaan varautua muttei suunnitella.</i>	varautuminen		
<i>Ei provosoida.</i>	olla provosoimatta		
<i>Turvan takia pitää olla. Kahden sana ja kaksi pitää olla, koskaan ei voi tietää jos jotain tapahtuu.</i>	kahdestaan oleminen turvallisuuden vuoksi		
<i>Toinen voi olla todistajana</i>	todistajana olo tarvittaessa		
<i>Pidetään kiinni oikeuksista</i>	oikeuksista kiinni pitäminen		
<i>Ei voi tietää tilannetta jossa voi joutua soittamaan puhelimella.</i>	tilanteessa puhelimella soittaminen		
<i>Kaikilla ei ole puheaikaa ja se epäilyttää, koska puhelinyhteys tulisi saada tilanteessa.</i>	puhelinyhteyden saaminen tilanteessa		
<i>On tärkeää päästä soittamaan.</i>	päästä soittamaan		
<i>Henkilökunnan saaminen kiinni puhelimitse.</i>	yhteyden saaminen henkilökuntaan		
<i>Voi joutua kysymään ohjeita.</i>	ohjeiden kysyminen		

<i>Tiskien tiskaaminen ja paikkojen siistinä pitäminen.</i>	jälkien siivous ja paikkojen siistinä pitäminen	Tilasta huolehtiminen	
<i>Jäljet korjataan ja paikat oltava puhtaat käytön jälkeen.</i>			
<i>Paikat ovat tyhjänä, valot pois ja ovet kiinni.</i>	paikkojen tarkistaminen valojen sammuttaminen		
<i>Verhot suljetaan ja valot sammutetaan.</i>	verhojen sulkeminen valojen sammuttaminen		
<i>Ovet ja laitteet kiinni.</i>	ovien ja laitteiden sulkeminen		
<i>Tietokone ja tv sammutetaan.</i>	tv:n ja tietokoneen sammuttaminen		
<i>Wc:stä valot pois.</i>	wc-tilojen tarkistus		
<i>Katsotaan ettei wc:hen jää ketään.</i>			
<i>Kahvit on keitetty.</i>	kahvinkeitto		